

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

TADEJ BRODNIK

**VLOGA IDENTITETE V KIBERPROSTORU:
Vpletenost v internetna seksualna razmerja**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

TADEJ BRODNIK

Mentor: doc. dr. FRANC TRČEK

**VLOGA IDENTITETE V KIBERPROSTORU:
Vpletenost v internetna seksualna razmerja**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2007

VLOGA IDENTITETE V KIBERPROSTORU: Vpletenost v internetna seksualna razmerja

Identiteta in njeno oblikovanje je proces družbenega samoumeščanja subjekta. Subjektivno dojetje in občutenje sebe se namreč nikoli povsem ne ujema s podobo, ki si jo posameznik ustvari o sebi na podlagi stališč in pričakovanj drugih ljudi. Ljudje iščejo načine kako izraziti sebe, saj imajo potrebo, da jih drugi vidijo takšne kot se vidijo sami, ta potreba pa je še večja od te, da jih drugi vidijo v pozitivni luči. Tako se razvije multiplost identitet, obenem pa se porodi vprašanje, kje in kako jih izraziti. Glede na dejstvo, da se ljudje lažje razkrijejo neznancem, je virtualni prostor in v povezavi z njim internet kot orodje idealno, saj poleg anonimnosti omogoča odsotnost neverbalnih znakov in s tem večjo svobodo pri izbiri elementov samopodobe, sploh za osebe, ki so na kakršenkoli način stigmatizirane, imajo težave z vzpostavljanjem interakcije, so sramežljive in jim tako omogoča več svobode pri navezovanju, oblikovanju in vzdrževanju intimnih medosebnih odnosov zlasti na področju spolnosti.

V začetnem poglavju diplomske naloge tako s pomočjo teoretskih ugotovitev različnih avtorjev najprej predstavim identiteto posameznika v fizičnem prostoru skozi interakcijo v družbi. Sledi predstavitev kiberprostora, umeščenost posameznika v ta prostor ter interneta kot orodja uporabnika za oblikovanje virtualne identitete in medosebnih, predvsem ljubezenskih odnosov z drugimi osebami v kiberprostoru. Vzroke in posledice značilne za virtualno obliko odnosov ter spolnosti anketirancev pa proučujem v zadnjem delu z empirično analizo ter ugotovitve združim v zaključku.

Ključne besede: identiteta, multiple identitete, kiberprostor, internetna seksualna razmerja

IDENTITY IN CYBERSPACE: Involment in internet sexual relationships

Identity and it's formation is a process of subject social selfinvolment. Subject self understanding never quite matches with the appearance, that individual makes of himself, regarding expectations of others. People look for ways how to express themselves, because they have a need to be seen the way they see themselves. This need is even stronger than to be seen positively in eyes of others. Therefore multiple identities evolve and the question about how to express them simultaneously arises. Considering the fact, that people easily reveal themself to strangers, is virtual space in connection with internet as a tool ideal for people that are in any way stigmatized, have trouble with communication or are shy. Besides anonimity internet enables absence of nonverbal signs and therefore enlarges selfesteem, which helps individuals to start, form an maintain intimate sex based relationships with others.

In first chapter, based on theoretical findings of different authors, I present the identity of an individual in physical space through interaction in society. Followed by presentation of cyberspace, involvement of an individual in such space and internet as a users tool to form a virtual identity and interpersonal, especially sexual relationships with others in cyberspace. Causes and effects significant for virtual relationships and sexuality of survey participants are studied in last chapter through empirical analisys. Findings are unitet in conclusion.

Keywords: identity, multiple identities, cyberspace, internet sexual relationships

KAZALO

Kazalo tabel, slik in grafikonov	5
1. UVOD	6
2. VLOGA IDENTITETE V DRUŽBI.....	8
2.1 Identiteta in oblikovanje odnosov v današnji družbi.....	9
2.2 Kritika moderne identitete.....	11
3. IZRAŽANJE IDENTITETE SKOZI INTERAKCIJO.....	15
3.1 Goffmanova razlaga delovanja posameznika v družbi	15
4. KIBERPROSTOR.....	18
4.1 Identiteta posameznika v kiberprostoru	20
4.1.1 Posameznik kot razsrediščen subjekt	21
4.2 Interakcija in oblikovanje medosebnih odnosov v kiberprostoru	24
4.2.1 Anonimnost	27
4.2.2 Virtualna spolnost	28
4.4.3 Kritika virtualnih odnosov	30
5. EMPIRIČNA ANALIZA VPLETENOSTI V INTERNETNA SEKSUALNA RAZMERJA	33
5.1 TEORETSKI MODEL	33
5.1.1 Hipoteze	33
5.2 OPERACIONALIZACIJA.....	34
5.2.1 Kratak opis metod uporabljenih v analizi	34
5.3 OPIS VZORCA IN ZBIRANJE PODATKOV	37
5.4 STATISTIČNA ANALIZA	40
5.4.1 Osnovne statistike izvedenih spremenljivk	41
5.4.2 Bivariatna analiza.....	44
5.4.3 Preverjanje modela in hipotez	45
6. ZAKLJUČEK.....	47
7. LITERATURA	50
8. PRILOGA	54

Kazalo tabel, slik in grafov

Slika 5.1.1: Teoretski model, ki prikazuje vpliv sposobnosti izražanja pravega jaza v družbi ter anonimnosti glede na vpletenost v internetna seksualna razmerja	33
Slika 5.2.1: Prvi model operacionalizacije.....	34
Tabela 5.2.1: Stopnja vpletenosti v internetna seksualna razmerja merjena na osnovi sedmih indikatorjev.....	36
Tabela 5.2.2: Stopnja sposobnosti izražanja pravega jaza v družbi merjena na osnovi štirih indikatorjev.....	36
Tabela 5.2.3: Občutek varnosti oz. anonimnosti pri uporabi internetne tehnologije merjen na osnovi petih indikatorjev.....	36
Grafikon 5.3.1: status anketirancev.....	37
Grafikon 5.3.2: spol anketirancev	38
Grafikon 5.3.3: okolje anketirancev	38
Grafikon 5.4.1: Porazdelitev faktorjev za spremenljivko Vpletenost v internetna seksualna razmerja.....	39
Grafikon 5.4.2: Porazdelitev faktorjev za spremenljivko Sposobnost izražanja pravega jaza v družbi	40
Grafikon 5.4.3: Porazdelitev faktorjev za spremenljivko Varnost/anonimnost pri uporabi internetne tehnologije	40
Tabela 5.4.1.1: prikaz frekvenc za spremenljivko vpletenost v internetna seksualna razmerja	41
Tabela 5.4.1.2: prikaz frekvenc za spremenljivko izražanje pravega jaza v družbi.....	41
Tabela 5.4.1.3: prikaz frekvenc za spremenljivko občutek varnosti oz. anonimnost pri uporabi internetne tehnologije.....	41
Tabela 5.4.1.4: prikaz deskriptivnih statistik	42
Grafikon 5.4.1.1: Porazdelitev seštevka spremenljivke Vpletenost v internetna seksualna razmerja.....	42
Grafikon 5.4.1.2: Porazdelitev seštevka spremenljivke Izražanje pravega jaza v družbi	43
Grafikon 5.4.1.3: Porazdelitev seštevka spremenljivke Varnost / anonimnost pri uporabi interneta.....	43
Tabela 5.4.2.1: Izračun korelacij med spremenljivkami	44
Tabela 5.4.3.1: Prikaz regresijskih vrednosti	45
Slika 5.4.3.1: prikaz regresijskega modela	45

1. UVOD

Živimo v družbi, kjer smo v konstantni življenjski naglici, se nam mudi in preprosto nimamo časa za poglobljene odnose z ljudmi, ki nas obkrožajo; živimo nekakšno instant življenje, kjer nam mora biti vse dostopno, preprosto in hitro. Kvaliteto življenja je nadomestila kvantiteta, zato se poslužujemo informacijsko-komunikacijske tehnologije in z njo v povezavi računalniško posredovane komunikacije, ki nam zadevo bistveno olajša. Tako se počasi in nevede začnemo zadovoljevati z vse bolj površinskim realnim življenjem, obenem pa se vse intenzivneje vključujemo v virtualne odnose. Za današnji čas je etika posameznikove samoizpolnitve in njegovih dosežkov najpomembnejše gonilo moderne družbe. Izbiranje, odločevanje in oblikovanje osebnosti, katere ambicije so postati avtor svojega življenja, ustvarjalec lastne identitete, je glavno vodilo današnjega časa, kot ga opisuje Beck (v Henderson 2004). Ljudje iščemo načine kako izraziti sebe, saj imamo potrebo, da nas drugi vidijo takšne kot se vidimo sami. Ta potreba je še večja od te, da te drugi vidijo v pozitivni luči. »Iskanje identitete, kolektivne ali individualne, pripisane ali izoblikovane, postane fundamentalni vir pomena družbe« (Castells v Kitchin, 1998:78).

V realnem življenju ljudje na prvi pogled ne izražajo znakov pretirane intro ali ekstravertiranosti, zaplete pa se lahko ravno na področju vzpostavljanja in tvorjenja intimnih seksualnih ali ljubezenskih odnosov med posamezniki, zato bom v diplomski nalogi skozi teoretsko podlago in empirično analizo skušal prikazati pojav spolne identitete v kiberprostoru, predvsem kvaliteto ljubezenskih odnosov, ki se v kiberprostoru vzpostavijo. Skušal bom ugotoviti, kateri so dejavniki, ki vplivajo na pojav in uporabo virtualne spolnosti in v kolikšni meri se kaže njen vpliv na posameznika. Kot zanimivost bom v nalogi poskušal nakazati primerjavo med realno in virtualno ljubezensko zvezo ter vpliv ene na drugo, osredotočil pa se bom na identiteto internetnega uporabnika, ki je po mojem mnenju rezultat posameznikove družbene identitete.

Vzrok, zakaj sem se odločil za raziskovanje tega problema, je dejstvo, da je medmrežna komunikacija med ljudmi vedno pogostejša, sploh na intimni ravni. Zanimajo pa me dejavniki, ki vplivajo na vzpostavljanje, oblikovanje in ohranjanje internetnih ljubezenskih zvez, kakor tudi vzroki in posledice. Razlago za ta pojav bom poskušal najti v osebah oziroma uporabnikih samih, s tem ko bom v empirični analizi proučeval njihovo sposobnost izražanja

pravega jaza¹ v družbi ter občutek varnosti pri uporabi internetne tehnologije v povezavi z anonimnostjo.

Preko dveh neodvisnih spremenljivk, izražanja pravega jaza ter anonimnosti bom pojasnjeval internetno obliko spolnosti ter na podlagi rezultatov analize skušal analizirati profil uporabnika. Se pravi kakšne so osebe, ki prakticirajo tovrstno obliko spolnosti, če sploh oziroma v kolikšni meri, in si skušal odgovoriti zakaj, saj po mojem mnenju oseba, ki preko medmrežja vzpostavlja spolne ter ljubezenske odnose, v realnem življenju ni preveč spretna. Spet druga, ki se skriva za svojo podobo in lahko v virtualnem prostoru izraža česar si zaradi določenih družbenih ali socialnih norm ter pravil v realnem življenju ne more privoščiti,...

V začetnem poglavju diplomske naloge bom tako s pomočjo teoretskih ugotovitev različnih avtorjev najprej predstavil identiteto posameznika v fizičnem prostoru. V naslednjem poglavju bom prikazal posameznika skozi interakcijo v družbi. V četrtem poglavju sledi predstavitev kiberprostora. V podpoglavjih o kiberprostoru pa bom ponazoril umeščenost posameznika v ta prostor ter internet kot orodje uporabnika za oblikovanje virtualne identitete in medosebnih, predvsem ljubezenskih odnosov z drugimi osebami v kiberprostoru. V zadnjem poglavju bom v empirični analizi proučeval vzroke in posledice značilne za virtualno obliko odnosov ter spolnosti anketirancev. Ugotovitve bom združil v zaključku. Verjamem, da bom na podlagi mojih ugotovitev odgovoril na nekatere izmed razlag, ključnih za raziskovanje pojma manifestacije internetne spolnosti. Kljub temu se mi zdi pomembno, da analizo opravi, saj je o tem pri nas raziskanega in napisanega bolj malo, zato bi s pridobitvijo kvalitetnih rezultatov pripomogel k nadaljnjem raziskovanju.

¹ Pojem *izražanje pravega jaza* sem v nadaljevanju ter kasneje kot neodvisno spremenljivko v analizi uborabil zgolj kot dobesedni prevod članka Mckenne in drugih z naslovom: *Can you see real me? Activation and expression of the true self*, njegov pomen pa se bistveno razlikuje od uporabljenega. Gre namreč za obliko *avtoprezentacije* oziroma samopredstavljanja ali upravljanja z vtisi o sebi, ki je definiran kot proces vplivanja na vtise, ki jih imajo drugi ljudje o sebi. Eden glavnih rezultatov samopredstavljanja za posameznika je »ohranjanje dobrega vtisa o sebi in preprečevanje oškodovanj svoje samopodobe« (Ule, 2005:335). Pojem v nadaljevanju podrobneje razčlenim predvsem s pomočjo Goffmanove študije o upravljanju z vtisi in samopodobami v komuniciranju in o vlogi komunikacijskih strategij pri oblikovanju identitet v vsakdanjem življenju ljudi.

2. VLOGA IDENTITETE V DRUŽBI

Oblikovanje posameznika kot družbenega bitja in njegove identitete lahko za začetek grobo prikažem s klasično Freudovo teorijo psihodinamike kot gonsko teorijo. Posameznike ženejo biološki goni, predvsem želja po ugodju in še posebej seksualni goni. Osnovni konflikt v posamezniku, ki je obenem osnovno gonilo delovanja, je med željo po ugodju in družbeno prepovedjo zadovoljitve te želje. Biti socializiran pomeni zaobiti te želje, živeti urejeno, k preživetju orientirano, nerazburljivo življenje; to je slediti principu realnosti. Na drugi strani pa teorije objektivnih odnosov, ki se od klasične Freudove teorije razlikujejo v tem, da predpostavljajo, da ljudje niso samo iskalci ugodja (*pleasure seekers*), ampak iskalci ljudi (*people seekers*). Odnosi se ne vzpostavljajo zaradi redukcije napetosti, ampak so cilj sami po sebi. Po raziskavah Thomasa (v Ule, 2000) pod vprašaj postavljajo centralno vlogo nagonov, nekatere pa celo odklanjajo vso instinktivno teorijo. Biti v stiku z drugimi, sprejet od drugih, komunicirati in biti v odnosu z drugimi se zdi primarna motivacija ljudi.

Posameznik se na različne načine ne le objektivno, temveč tudi subjektivno umesti v družbo in jo sprejme kot najširše referenčno polje svojih delovanj, namer in doživljanj. Oblikovanje identitete je potemtakem proces družbenega samoumeščanja subjekta². Subjektivno dojetje in občutenje sebe se namreč nikoli povsem ne ujema s podobo, ki si jo posameznik ustvari o sebi na podlagi stališč in pričakovanj drugih ljudi. Nenehno sta navzoča napetost in konflikt, ki sta za subjekt konstitutivna, saj ga ženeta k vedno novim družbenim dejanjem in ponovnem osmišljanju njegove vloge v družbeni realnosti. To realnost lahko posameznik po svoje generira v virtualnem svetu, saj se v njem lažje znajde. Posameznik začne prenašati vzorce interakcij vase, ko se začne tudi sam zavedati in razumeti kot objekt interakcij drugih ljudi z njim.

Tradicionalni koncept identitete je temeljil na stabilnosti in homogenosti le-te, medtem ko je moderni koncept oziroma postmoderna koncept identitete po mnenju Eriksona (v Doering, 2002) mišljen kot nek kolaž, sestavljen iz večih podidentitet. Če pride do nenadnega vdora v identiteto ter do spoznanja, da posameznikova identiteta ni skladna z vsakdanjo vlogo, potem verjetno ne moremo pričakovati nadaljevanja poglobljanja odnosov. Vsekakor se mora posameznik predstaviti na vsakdanji način, če hoče, da bodo stiki, ki so bili vzpostavljeni z drugimi, obstajali še naprej. Vzporedno s teorijo večih identitet obstajajo še teorije predstavitve sebstva. Te temeljijo na tem, da se posameznik vseskozi hoče predstaviti na

² *Subjekt* je oznaka za posameznika kot socialnega akterja ter kot center zaznavanja, razmišljanja, govorjenja in delovanja. Subjekti so obenem akterji in so zavezani družbenim razmeram, strukturam.

družbeno zaželen način. Vendar za razliko od teorij identitete Doeringova (2002) meni, da posamezniki nimajo namena škodovati drugim ali jih zavajati, ampak želijo vstopati v interakcijo pravilno oziroma bolje rečeno, koristno, pri tem pa uporabljati različne tehnike ustvarjanja impresij. Predvsem ta tehnika koristi posameznikom, ki so na različne načine stigmatizirani³, imajo težave z vzpostavljanjem interakcije, so sramežljivi, nestrpni itd.. Identiteta predstavlja »vidik sebe, ki je v določeni okoliščini ali situaciji najprimernejši in dostopen ter v skladu z okoljem« (Finkenauer v Valkenburg in drugi, 2005:384).

2.1 Identiteta in oblikovanje odnosov v današnji družbi

Identiteta se je v več vidikih s časom bistveno spremenila. Prvi vidik sprememb je *pluralnost identitetnih ponudb*, izbirnost identitet. Že zgolj predstava o tem, da identiteta ni več enkrat za vselej utrjena in definirana stvarnost (posameznik jo lahko modificira, celo zamenja s kakšno drugačno, bolj ustrezno), deluje kot dejavnik osvoboditve od nekaterih socialnih determinacij, ki so doslej uokvirjale življenjski potek in življenjski način posameznika, je po mnenju Uletove (2000) bistvenega pomena za razvoj identitete.

Večja izbirnost identitet pomeni tudi več svobode posameznika v navezovanju in oblikovanju intimnih medosebnih odnosov. Giddens (v Ule, 2000) govori o težnji k *čistim odnosom*, k takšnim, ki so v osnovi odvisni od zadovoljstev ali popačil, ki sodijo v ta odnos, ne pa od kakih zunanjih zadovoljstev ali popačil. Praprimer čistega odnosa je seveda romantična zaljubljenost dveh oseb. Posamezniki po svoji volji izberejo svoje partnerje iz množice možnosti. Seveda je bližina običajni pogoj za razvoj romantičnega odnosa, obseg izbir pa se tudi spreminja glede na družbene in psihološke razlike med posamezniki. Le tedaj, kadar odnose lahko bolj ali manj prosto izbiramo, lahko govorimo o odnosih v pravem pomenu te besede. V pogojih visoke moderne⁴ postajajo čisti odnosi elementarna nujnost za reflektivni projekt sebe, ne v smislu kakega moralnega purizma, ampak v čisto sociopsihološkem smislu jasnih odnosov in razmerij. Čisti odnos terja in pričakuje stalno medsebojno razumevanje vpletenih oseb in razvito samorazumevanje vsakega posameznika. To početje

³ Stigma je »lastnost, ki dela posameznika drugačnega od drugih v isti družbeni kategoriji in zaradi katere drugi tej osebi pripisujejo posebne lastnosti, kot so manj vreden, čuden in podobno« (Goffman v Petrič, 2003: 99).

⁴ *Pozna, visoka ali reflektivna moderna* je faza v razvoju modernih ustanov, ki jo karakterizira radikalizacija in globalizacija temeljnih značilnosti moderne. Vsebuje refleksijo o posledicah modernizacije, ki problematizira nekatere temeljne predpostavke klasične moderne, presega vzorce refleksije moderne. Pod temeljnimi predpostavkami razumemo eksplicitne ali implicitne predpostavke velike razumljivosti same po sebi kot tudi politične cilje in institucionalne rutine (Ule, 2000:324).

pomeni precejšnje psihološko obremenitev za posameznika. Čisti odnos je odvisen od trenutnih nihanj v identitetnih karierah partnerjev. Obstaja nevarnost, da tak odnos postaja vedno bolj površinski in bolj kontingenten, namesto da bi se poglobljajal in ohranjal.

Zaradi visokih zahtev, ki jih gradnja in ohranjanje čistega odnosa postavlja partnerjem v odnosu in zaradi razlik v sposobnostih in spretnostih posameznikov za ohranjanje in gradnjo takšnega odnosa, je Ule (2000) mnenja, da čisti odnos pogosto vzbuja trajne občutke nezadovoljstva s partnerjem (partnerji) oziroma z odnosom. V njih se težko vzpostavlja ravnotežje odgovornosti in zadovoljstva partnerjev. Psihološko dejstvo je, da bolj ko je tak odnos odvisen od spraševanja partnerjev o njih samih in o odnosu, bolj to spraševanje prispeva k napetostim v odnosu. Giddens (v Ule, 2000) predpostavlja, da je težnja k pristnosti odnosov in k pristnemu izražanju samega sebe lahko pomemben izvor medsebojne podpore partnerjev, vendar pa postanejo čisti odnosi ob odsotnosti zunanjih moralnih meril zelo ranljivi in neodporni na nastop težavnih razmer in usodnih trenutkov ob glavnih življenjskih prehodih. Stalno jim grozi možnost opustitve, razveze ipd.. Ni čudno, da v čistih odnosih pogosto valovijo jeza, strah in depresivni občutki, tako da nudijo več duševnih obremenitev in popačil.

Z večjo izbirnostjo identitet je povezan privlačen vidik identitete pozne moderne: vse bolj zavestno *stiliziranje identitete* posameznika, pa tudi skupinskih identitet. Stiliziranje identitete je bolj stvar užitka kot estetska potreba. Osebi namreč dopušča igro samoprezentacij, odkrivanja in razkrivanja samega sebe, iskanja in dajanja priznanj, pri čemer pa oseba ni več življenjsko vezana na trenutni nabor svojih identitetnih dosežkov. Zato bi bilo bolj primerno, če bi namesto o eni sami vodilni identiteti posameznika govorili o *identitetnem repertoarju*, ki vsebuje več identitetnih oblik, ki jih posameznik izpostavi, poudari in prezentira glede na socialni kontekst in okoliščine. Tretji vidik privlačnosti identitete v pozni moderni je *narativnost identitete*. Posebno reflektivna oziroma pozna moderna izjemno podpira in goji narativnost identitete. Narativnost sili posameznika v to, da razmišlja, si izmišlja in pripoveduje zgodbe o sebi, svoji preteklosti in prihodnosti. Ule (2000) poudarja da mora posameznik ali posameznica znati v vsaki okoliščini povedati zgodbo o sebi; začnši od čisto uradnih institucij, ki zahtevajo kratko, formalno, biografijo, prek kandidiranja za boljše šole, univerze, za zaposlitev, ki zahtevajo že osebne samopredstavitve, pa do čisto osebnih naracij, ko se predstavljamo drugim ljudem, prijateljem, poslovnim ali intimnim partnerjem, celo samemu sebi, npr. v zasebnih zapiskih, dnevnikih. Povsod se pričakuje narativno kompetenco, sposobnost za dobro samopredstavitve.

Potreba po samopripovedi se skozi stilizacijo življenja spreminja v igro in strast, ki se vklaplja v podobno igro preobrazb identitete in lova za avtentičnimi doživljaji, avtentičnim obstojem in *pravim* sebstvom⁵. Vse domnevno avtentično, resnično, pravo pa se mora vedno znova potrditi v dobri zgodbi, zato je samonarativnost in iskanje avtentičnosti igra brez konca, ki pa obenem fascinira in plaši, privlači in odbija. Identiteta definira subjekt kot kompetentnega socialnega akterja. Omogoča socialno prepoznavanje posameznika ali kake druge socialne enote kot identične skozi različne socialne situacije. Identiteta postane tako socialni označevalec osebe ali socialne enote. Po mnenju Uletove (2000) je identiteta tudi okvir za samoprepoznavanje socialne enote kot identitete v času in prostoru. Omogoča jezikovno nanašanje posameznika na samega sebe. V tem primeru nastopa kot referenčna točka indeksalizacij, kot subjekt in objekt subjektivnih naracij o samem sebi ter kot akter in objekt socialnih kategorizacij in diferenciacij. Identiteta kot skupek socialnih vlog in vsakdanjih samopredstavitvev drugim ljudem tako omogoča navezovanje stabilnih socialnih odnosov.

2.2 Kritika moderne identitete

Realen problem ni več kako zgraditi identiteto, ampak kako jo obvarovati. Pomen identitete se nanaša tako na ljudi kot na stvari. Oboji so izgubili svojo trdnost v sodobni družbi, svojo določnost in kontinuiteto. Svet trajnih objektov je nadomestil svet nadomestljivih produktov z omejenim rokom trajanja. V takem svetu lahko identiteto privzamemo in zavržemo kot menjavo obleke. Najboljša, najbolj priročna strategija je torej vzdrževati *kratko igro*. Ohraniti kratko igro pomeni, da se zavaruješ pred zadolžitvami na dolgi rok, da zavrneš ustaljenost na ta ali oni način. Na kratko, zamenjati sedanjost na obeh koncih; zavarovati sedanjost pred zgodovino, ukiniti čas v vseh drugih oblikah in ga ohraniti samo v poljudnih sekvencah sedanjih trenutkov v kontinuirani sedanjosti. Središče življenjske strategije pozne moderne ni izgradnja identitete, ampak izogibanje njeni fiksaciji in stabilizaciji. Iz Freudove sheme strukture in dinamike Ule (2000) izhaja, da je oblikovanje in ohranjanje notranje koherence subjekta in stabilne identitete posameznika velik napor, ki lahko posamezniku tudi škoduje.

⁵ *Sebstvo* je razumljeno kot neka od drugih oseb ločena, v sebi zajeta, neodvisna, konsistentna, enotna in zasebna celota psihofizičnih potez, značilnosti, nagnenj in sposobnosti človeka. Poudarja zmožnosti človeka, da jemlje samega sebe za predmet opažanja, razmišljanja, delovanja. *Sebstvo* definira kaj oseba aktualno je (Ule, 2000:324). *Identiteta sebstva* je vsebina samozavedanja posameznika. Je generični pojav, ki predpostavlja refleksivno zavest posameznika, je samorazumevanje posameznika v terminih lastne biografije. Nanaša se na notranje asociacije in primerjave, v katerih določene kvalitete ostanejo konstantne, nespremenjene in identične, kljub spremembi v stanju, času, ali preoblikovanju drugih kvalitet (Ule, 2000:321).

To oblikovanje in ohranjanje lahko subjekt nadaljuje le za ceno določenih regresij, ki mu omogočajo začasno potlačitev v neki sprejemljivi obliki, kar je lahko zelo nevarno, saj se nikoli ne ve, ali se bo ena regresija sprožila v naslednjo, nevarnejšo in manj obvladljivo, vendar začasno prijetnejšo za subjekt. Te regresije imajo funkcijo duševnega ravnotežja. Po ugotovitvah Uletove (2000) obstaja kar nekaj razlogov, da sprejmemo misel, da je pluralni, razpršeni, celo razlomljivi in decentrirani subjekt v današnji družbi za mnoge ljudi psihološko in socialno ugodnejša varianta duševnega ohišja, kot nadaljnji trud za gradnjo in ohranjanje osrediščenega trdnega in tradicionalnega subjekta.

Tehnologije socialnega zasičenja, kot jih imenuje Gergen (v Ule, 2000), so po njegovem mnenju bistvene za izginjanje individualnega osrediščenega sebstva. Zamenjuje ga preobljudenost sebstva, ki vodi v parcialne identitete. Posledice množstva stikov, komunikacij, možnosti v socialnem življenju so, da posameznik težko pride do koherentne identitete oziroma občutka samosvojesti ali istosti. Rezultat tega je *multiplost identitet*. Tehnologije socialnega zasičenja ne oblikujejo le individua brez karakterja (brez središčnega jaza), ampak istočasno poskrbijo za zmedenost in protislovnost. Tehnologija odpira možnosti in če se te možnosti realizirajo, postane posameznik lahko odvisen od te tehnologije. V preteklosti so bili ljudje prepoznavni in predvidljivi in taka stabilna identiteta je prispevala k jasno strukturirani družbi in posledično je struktura družbe pomagala stabilizirati identiteto posameznika.

Družbeno strukturalne spremembe so po mnenju Šadlove (1997) povezane tudi s spremembami emocionalnih stilov v procesu modernizacije in vzpostavljanjem novih družbenih pogojev v dobi visoke moderne na področju oblik emocionalnega življenja. Njene ugotovitve kažejo, da zahteva participacija v ključnih oblikah moderne družbene organizacije specifičen emocionalni stil, naravnost k emocionalno kontroliranemu vedenju. Nekatere družbene in kulturne okoliščine, ki označujejo dobo visoke moderne, predstavljajo tiste pogoje, ki določajo spremembe emocionalnega stila. S konceptom *kulture čustev* ugotavlja, da ta v dobi visoke moderne vključuje več heterogenih trendov oziroma interpretativnih vzorcev. Medtem ko razkranjanje tradicionalnih družbenih oblik in vezi odpira nove možnosti emocionalnega samodoločanja, vodijo procesi individualizacije na drugi strani v nove oblike odvisnosti, standardizacije in kontrole, te pa kažejo nov način reintegracije oziroma socializacije v sodobnih zahodnih družbah. Za sodobnega človeka je značilna usmerjenost k subjektivnosti in notranjemu izkustvu. Temu ustreza (re)afirmacija afektivnosti in emocionalnosti. Emocionalni hedonizem, kot ga označuje Campbell (v Šadl, 1997), temelji na zmožnosti emocionalnega samodoločanja in emocionalnega samonadzorovanja ter romantičnega sanjarjenja modernega subjekta.

Po mnenju Uletove (2000) v modernizmu ter kasneje postmodernizmu ni več prostora za skrita področja duše, kjer vladajo nekontrolirani goni in strasti. Za moderniste je ljubezen postala merljiva kvantiteta. Vstop v multiple odnose, kjer vsak odnos postavlja pod vprašaj zaupnost drugega odnosa, zelo otežuje lociranje intimnih oblik odnosov. Ker je vsak v gibanju in spreminjanju, težko dosežemo intimno bistvo drugega. K temu pripomore tudi pogosto sklepanje in menjavanje odnosov, ki ga omoči medmrežje. Multiplost v realnosti se podaljša v multiple virtualne identitete v domišljiji; nadomestna bivanja. Posledica tega je, da smo pripravljeni sodelovati v nekoherentnem svetu, svetu, kjer je vse možno.

Moderno življenje se spreminja v *tvegane svobode*. Vsa metafizika in transcendenca, vse nujnosti in gotovosti nadomešča umetelnost. Ne da bi si znali pomagati, tako postajamo »javno kot privatno virtuozi, ki se sprehajajo po razpeti vrvi v cirkuškem šotoru. Geslo sprememb pa je *individualizacija*« (Beck in Beck, 1997:817). Individualizacija družbe doprinese k pluralizaciji posameznika oziroma pluralizaciji življenjskih stilov ter njegove identitete. Prostor, v katerem moderni subjekti razvrščajo svoje opcije, je vse prej kot nedružbena sfera. Gostota predpisov, ki določajo moderno družbo, je dobro znana in razvpita, njihova značilnost pa je, da se mora posameznik z njimi oskrbeti praktično sam, jih vnesti v svojo biografijo s pomočjo lastnega delovanja. Beck (1997) tovrstno biografijo imenuje *izbrana, reflektivna oziroma naredi-si-sam biografija*, ki je obenem vedno *tvegana biografija*, saj je za odločitve, predvsem pa za posledice, s katerimi se sooča odgovoren posameznik sam. Vse je stvar izbire, vendar svoboda je tvegana. Ker se družbene situacije in vezi v katerih odločitve nastajajo spreminjajo, se z njimi menjujejo tudi odločitve po principu *do nadaljnih sprememb*. To je osnova za moderno delovanje družbe v nasprotju s tradicionalnimi življenjskimi stili, ki zagovarjajo zanesljivost in nespremenljivost. Tako narašča potreba ljudi po odločanju med možnostmi, po prilagajanju, po koordinaciji in integraciji. Posameznik mora biti sposoben prilagajati se spremembam, improvizirati, prepoznavati ovire, sprejemati poraze in spuščati se v nove začetke. Delovati mora iniciativno, trdovratno, fleksibilno in odporno. »Individualizacija je paradoksalna obveznost, da ustvarjamo in igramo ne le lastne biografije, temveč tudi vezi in omrežja, ki to biografijo obkrožajo« (Jean-Paul Sartre v Beck in Beck, 1997:820). Individualizacija tako implicira težnjo subjekta po prevzetju moči v svoje roke. »Nepričakovana slaba plat modernega življenja je naša zmaga nad lastno usodo« (Cunningham v Beck in Beck, 1997:822). Skozi ta razvoj pa Beck (1997) napove konec fiksnih, vnaprej definiranih podob človeka. Človeško bitje postane izbira med možnostmi; *homo options*. Kakor poroka, starševstvo, družbene vezi in religija, tako sta tudi spol in identiteta predmet odločanja. O možnostih, ki so bile včasih

vnaprej dane, samoumevne in vsakdanje, postanejo danes derutinizirane; o njih pretirano razmišljamo, kar predstavlja napor. Posameznik postane preobremenjen z odločitvami, zato »išče, najde in ustvarja neskončno vrsto avtoritet, ki posegajo v njegovo družbeno in psihično življenje in ga odrešujejo vprašanja: »Kaj sem in kaj želim?« in tako zmanjšujejo njegov strah pred svobodo« (Waymann v Beck in Beck, 1997:822). Razbremenilni faktor v tem smislu ponuja ravno kiberprostor z opcijo odmika od realnosti.

3. IZRAŽANJE IDENTITETE SKOZI INTERAKCIJO

»Proces družbene konstrukcije realnosti poteka tako, da se vzporedno konstruira objektivni družbeni svet in subjektivna narava posameznika« (Berger in Luchman v Ule, 2000:175). Njuna teza se v tendenci ujema z Goffmanovo, ki pravi, da igramo ljudje v družbi igro, v kateri navzven nastopamo tako, da prezentiramo delno, a objektivizirano socialno dodeljeno identiteto, navznoter pa skušamo ohraniti zvezo s subjektivno prisvojeno identiteto. Ker pa se oba momenta identitete razlikujeta tem bolj kolikor protislovni in represivni so družbeni odnosi skozi interakcijo, se zastavlja vprašanje, ali je v realnih družbenih odnosih, raztrganih zaradi družbenih protislovij, sploh možna zavestna sinteza identitete. Osebna⁶ in socialna identiteta⁷ se lahko povezujeta v zavesti posameznika le, če je posameznik v zanj pomembnih odnosih z drugimi zmožen izvrševati zapleteno dialektično operacijo sočasne identifikacije z drugimi in diferenciacije od njih. To pomeni, da je sposoben racionalno dojeti in brez potlačenja vzdržati razliko med družbeno dodeljenimi vlogami in lastnimi hotenji ter videnji družbe.

3.1 Goffmanova razlaga delovanja posameznika v družbi

Goffman uporabi metaforo gledališča za analizo družbene vzpostavitve, ki sestoji iz odra, igralcev in občinstva, pri čemer se podrobneje osredotoči na predstavo, ki je »vsa aktivnost posameznika, ki se dogaja tekom njegove nenehne prisotnosti pred določenim naborom opazovalcev in ki ima na njih nek vpliv« (Goffman, 1959:22). Pomemben je nevsebinski del predstave, kar pomeni, da se Goffman ne ukvarja s posameznikovimi eksplicitnimi govornimi dejanji, ampak z izražanjem, ki jih pogosto nezavedno, nenamensko oddaja na neverbalni način. Nezavedna izražanja, ki jih posameznik oddaja drugim, so pomembna za uspešno izvedbo

⁶ *Osebna identiteta* je celota določil in oznak, ki karakterizirajo osebo kot nezamenljivo ter tistih samopodob, ki ji pomagajo graditi in ohranjati individualni identitetni projekt. Po Meadu je osebna identiteta spontana reakcija na socialno situacijo, kot jo posamezniku predstavi njegova socialna identiteta (Ule, 2000:324).

⁷ *Socialno identiteto* definiramo kot celoto določil, samopodob in oznak, ki karakterizirajo osebo kot socialno enoto in prepoznavnega socialnega akterja v določenem socialnem kontekstu. Socialna identiteta je celota ponotranjenih družbenih vlog, ki usposabljuje posameznika za delovanje v različnih skupinah ali institucijah, s katerimi se posameznik identificira (Ule, 2000:325).

predstave kot si jo je sam zastavil, poleg tega pa omogočajo poslušalcu da preverja iskrenost njegovih govornih dejanj.

Pojma odra, na katerem se odvija predstava, neposredno ne uporablja, a se zdi, da pojem »*sprednje regije* nastopa v njegovi vlogi, saj pravi, da je slednja prostor, kjer se predstava odvija, medtem, ko je regija »katerikoli prostor, ki je omejen z ovirami zaznave« (Goffman, 1959:106). Glede na to opredeli zaodrje kot regijo, za katero lahko igralec pričakuje, da vanjo ne bo vdrl nihče od članov občinstva. Nadalje deli oder na uprizoritev in osebni oder. Uprizoritev vključuje fizične elemente, ki jih posameznik uporablja v predstavi, osebni oder pa se nanaša na izrazja, ki jih povezujemo s samim igralcem in vključujejo attribute, kot so spol, starost, rasa, postava, način govora in telesni znaki. Ključno orodje, s katerim posameznik kaže, da je situacijsko prisoten, je po Goffmanovem mnenju osebni oder (obleka, pričeska). Na javnih mestih se tako pričakuje, da je posameznik urejen. Če ne spoštuje določenih pravil oziroma se ne predstavlja, kot se pričakuje, je to lahko znamenje nespoštovanja prizorišča in njegovih udeležencev. Posledično posameznik nenehno stremi k temu, da bi bil izražen v pravi luči, torej da bi se predstavil v luči, ki jo posamezno prizorišče, dogodek zahteva.

Kadar posameznik predstavlja sebe, se skuša predstaviti v kar se da idealizirani podobi. Zato uporablja različne dramaturške tehnike, kot so idealizacija, dramatizacija, mistifikacija, ohranjanje ekspresivne kontrole. Posebej problematično je, če posamezniku predstavitev spodleti, kar pogosto privede do negativnih posledic. Miller (1995) najpogosteje omenja prisotnost zadrege. Dejstvo je, da je zadrega lahko tudi posledica vdora v zaodrje ter spoznanja publike, da posameznik le ni to, za kar se predstavlja, oziroma da njegova mnenja v resnici niso v skladu z njegovo predstavo. Do podobno neugodnih posledic pride takrat, kadar občinstvo različno definira indikacije, ki jih posreduje posameznik.

V predstavi na odru lahko posameznik oddaja informacije na dva načina. Lahko jih oddaja skozi lingvistična sredstva, torej skozi govor, ali njegov nadomestek; pisavo, slikovno izraznost oziroma geste. Lahko pa oddaja informacije tudi skozi ekspresivne kanale. Goffman meni, da je konsenz v okviru lingvističnih sporočil prisoten v večji meri kot pri ekspresivnih gestah, ki so lahko o čemer koli. V osnovi se pri ekspresivnih gestah lahko posameznik sklicuje, da je imel v mislih povsem drugačno interpretacijo kot drugi. Za razliko od ekspresivnih izrazov lahko lingvistična sporočila shranimo, prevedemo ter jih zadržimo kot nesporen dokaz. Razlika med ekspresivnimi gestami in lingvističnimi sporočili je tudi v tem, da so ekspresivne geste spontane, nepredvidene, lingvistična sporočila pa povsem namerna.

Informacije, ki jih posameznik oddaja, so ali pa niso utelešene. Tako je mrk pogled, izgovorjena beseda, brca, sporočilo, ki je utelešeno, saj je posledica aktivnosti našega telesa. Neutelešena sporočila so tista, ki jih dobimo preko pisem, daril. Seveda v primeru *face-to-face*⁸ interakcije lahko govorimo o utelešenih sporočilih in njihovi izmenjavi. Izmenjava tako temelji na osnovi t. i. golih čutov (vid, vonj, sluh).

Omejitve, katere v fizičnem svetu posameznika zavirajo oziroma mu onemogočajo ustrezne, kvalitetne ter drugim zaželene samopredstavitve, v veliki meri odpravi kiberprostor, saj poskrbi, da po Goffmanovih besedah ne pride do vdora v zaodrje posameznika zaradi ključnega dejavnika vizualne odsotnosti telesa. Predstava tako lahko poteka nemoteno, brez zadreg in neugodnih posledic za posameznika.

Kot kritiko moderne hibridne oblike posameznika v družbi ter z njim v povezavi kiberprostora, čeprav ga v nadaljevanju predstavljam predvsem s pozitivnega vidika, se lahko oprem na študijo Durkheima (v Beck in Beck, 1997) o anomiji, na katero gleda kot *zlo manjkajočih omejitev*, čas preobilja želja in hrepenenja v sistemu s tako pomanjkljivo regulacijo, da meji na brezzakonje, kjer ni več možna disciplina s pomočjo družbenih predpisov. Če tudi obstaja želja posameznika po integraciji v svet poglobljenih norm in vrednot, je izvedljiva predvsem miselno, s pomočjo samointerpretacije, samoopazovanja, samoodpiranja, samoodkrivanja, skratka samoustvarjanja.

⁸ Uporaba izraza »face-to-face« interakcija izhaja iz angleškega jezika, načeloma se ga ne prevaja, saj nekako izgubi prvoten pomen (medsebojne komunikacije dveh ali več posameznikov, ki poteka ob fizični prisotnosti enega z drugim).

4. KIBERPROSTOR

Za lažje razumevanje umeščenosti kiberprostora v celotni virtualni prostor, je potrebno najprej predstaviti pojme, kot so virtualna realnost, umetna realnost..., s katerimi je kiberprostor tesno prepleten, nima pa povsem enakega pomena.

Umetna realnost je izpeljana iz virtualne realnosti in se navezuje na realnost kot simulacijo. Zanj je značilna plastičnost umetnih okolij zaradi pomanjkanja zmožnosti prave realnosti. Virtualna realnost se loči, saj je ta v tem primeru bolj prepričljiva, ker deluje direktno na čutila in zabriše nerealno oziroma ima zmožnost pričarati realnost, se ji približati. Za umetno realnost pa je značilna pasivna simulacija. Po mnenju Holmesa (1997) je kvaliteta pasivnosti oziroma aktivnosti odvisna od stopnje vključenosti in samoreferenčnosti drugega okolja. Virtualna realnost je okolje, kjer posameznik kot subjekt oblikuje svoje želje in fantazije in je kot njihov stvaritelj popolnoma zaslužen za pridobljene izkušnje na podlagi svoje kreativnosti in domišljije, ki jo ima na voljo in ga v virtualnem prostoru ne omejuje. Ta *naivna* privlačnost brezmejne kreativnosti v virtualni realnosti pa zaradi prekomerne aktivnosti pri uporabi medija lahko pusti posledice na subjektovi identiteti, ko je v stiku z realnim svetom, katerega subjekt zaradi te privlačnosti začne zanemarjati. Zagata popolne pogreznjenosti v virtualno realnost je v tem, da zasiči moč domišljije, saj je vse prineseno pred naše oči. Iz tega lahko sklepamo, da akterju ne sme biti omogočena popolna svoboda gibanja po kiberprostoru. Postavljene morajo biti omejitve v procesu simbolizacije, da se bogastvo domišljije lahko sproži. Realnost je v virtualnem okolju sintetično zgrajena, vendar je popačena oziroma pristna v tolikšni meri, kolikor imamo izkušenj z dejansko fizično realnostjo. V virtualni realnosti zavestno raziskujemo njene parametre, povezane z našo domišljijo in stimulacijo naših čutov.

Po besedah Trčka (2003) bo z razširitvijo taktilne percepcije kibernetnega prostora v delovni in prostočasovni prostor vsakdanjih množičnih uporabnikov dokončno zabrisana ločnica med fizično dano prvo naravo, družbeno preoblikovano drugo naravo in kibernetno naravo. Pomembna je razlika, da se zgolj z uporabo medija posameznik nahaja v virtualnem prostoru, če pa komunicira oziroma je v interakciji z ostalimi, pa v kibernetnem prostoru. Gola definicija kibernetnega prostora je, da je kiberprostor virtualno omrežno, elektronsko posredovani interesni prostor, skratka prizorišče za zagotavljanje različnih formalnih in neformalnih interesnih nagnjenj, potreb akterjev, ki poteka z interakcijo in transakcijo med akterji. Po mnenju Trčka je interes skozi analizo družbenih dinamik v kibernetnem prostoru lahko le zadovoljitev potrebe po avtoprezentaciji v prostorih kibernetne prizoriščnosti ali

zadovoljitev emocionalnih potreb s sodelovanjem oziroma igranjem in prevzemanjem vlog v internetnih klepetalnicah kibernetike spolnosti, ki je v moji diplomski nalogi ključnega pomena za empirično raziskavo o vpletenosti v seksualna razmerja. Skozi uporabo se člani na splošno med seboj povezujejo, da bi počeli vse tisto, kar počnejo drugače tudi v fizičnem, nevirtualnem prostoru, vendar obstajajo neke vrste dejavnosti, ki odstopajo od vsakdanjega konkretnega delovanja posameznikov v fizičnem prostoru. Nekatere od teh dejavnosti so posledica možnosti, ki jih nudi novi medij oziroma prostor; predvsem posledice anonimnosti, katere lastnosti bom natančneje opisal v nadaljevanju. Druge dejavnosti pa so posledica dejstva, da se z deterritorializacijo povezovanja večja verjetnost srečanja v kibernetičnem prostoru s posamezniki in skupinami, ki si delijo identična ali podobna stališča in interese. Trček (2003) označuje kibernetični prostor kot ageografski, afizični, vendar fizično določljiv prostor.

Tehnologija kiberprostora, kot jo opisuje Kitchin (1998), nam omogoča raziskovati kdo smo. V ta namen obstajata dve teoriji, ki zadevata razmerje med kiberprostorom in identiteto v povezavi s konceptualizacijo telesa. Prva opisuje kiberprostor kot izkušnjo *raztelešenja* z efekti transcendentalnosti in osvoboditve. Druga pa konceptualizira interakcijo v kiberprostoru kot pripomoček za združevanje narave s tehnologijo, se pravi, ljudi z računalniki, skozi proces *kiborgizacije*. Teoriji nista medsebojno izključljivi, saj se obe nanašata na identiteto in razumevanje le te v kiberprostoru po vzorcu Faucaltove teorije o tehnologiji sebstva. Faucolt (v Kitchin, 1998) meni, da določeni tehnološki elementi kibernetičnega prostora spreminjajo družbeno strukturo osebne identitete. Kibernetični prostor izpostavlja proces neprestanega oblikovanja multiple identitete kot posledica multiplih realnosti. V nasprotju z *utelešenjem*, ki nam postavlja mnoge ovire pri interakciji z ostalimi v realnem svetu, se v kibernetičnem prostoru teh lahko znebimo in na nek utopičen način funkcioniramo kot nepopisan list, kar pa je najpomembnejše, brez obvez fizične prisotnosti. Tako je vse kar posameznik predstavlja, tisto kar pravzaprav pove in sicer na način kako se izrazi. V kiberprostoru ni potrebe po uporabi telesa, katerega posedujemo v fizični realnosti. Sprva se posameznik počuti morda bolj udobno v opisovanju sebe in telesa sličnega svojemu, toda čimbolj se pogloblja v kibernetični prostor ter s tem osvobaja od prvotne oblike telesa, bolj ga njegovo unikatno in nespremenjeno telo omejuje. Tako je po Rheingoldu (v Holmes, 1997) učinek virtualne realnosti na telo, ki je seveda naše in dano, produkcija posameznikovega razsrediščenja zavednosti oziroma nezavednosti.

Kiberprostor dodatno spodbuja ideologijo estetskega ustvarjanja samega sebe. Po besedah Žižka (1996) nas kiberprostor osvobodi ostankov bioloških okovov in poveča zmožnost, da

svobodno zgradimo svoje sebstvo, da se prepustimo množtvu fleksibilnih identitet. S pomočjo razvite tehnologije ponuja podaljšek človeških bioloških zmožnosti; virtualno počnemo stvari, katere smo prej lahko le v fizičnem prostoru. Pozitivno gledano, med drugim tako prihranimo čas, negativne posledice pa se kažejo v transformaciji pomena družbe in kulture ljudi. Privlačnost kibernetskega prostora se med drugim kaže tudi v anonimnosti in možnosti izhoda. Omogoča kontrolo nad izražanjem svoje osebnosti, kar v *face-to-face* interakcijah težje nadziramo. S pomočjo anonimnosti imajo akterji zmožnost manipulacije z ostalimi, katera je vzrok manjše zadržanosti in odgovornosti.

Kiberprostor odpre področje fleksibilnega množstva spolnih in družbenih identitet in nas tako vsaj potencialno osvobaja prijema patriarhalnosti. V kiberprostoru se je posameznik po mnenju Turklove (v Žižek, 1997) prisiljen odreči vsaki fiksni simbolni identiteti, pravni ali politični fikciji edinstvenega sebstva, ki ga jamči mesto v družbeno-simbolni strukturi.

4.1 Identiteta posameznika v kiberprostoru

V skladu s pomanjkanjem zanesljivih znakov sociokulturnega konteksta v virtualnem prostoru prihaja do fragmentacije posameznika in formiranja fleksibilnih kiberprostorskih osebnosti. Fragmentacijo ali večplastnost kiberprostorske osebnosti lahko povežemo z individualizacijo oziroma pluralizacijo življenjskih stilov, ki se pojavlja vzporedno z informatizacijo družbe (Doering, Reid v Musil, 2001:360). Kiberprostorske osebnosti niso prostorsko integrirane, kot so različne vloge realnega sveta integrirane v eno fizično obliko. Pomanjkanje integracije se kaže predvsem v manjši fleksibilnosti interakcije z drugimi kiberprostorskimi osebami. Domet ekspresivnosti kiberprostorskega individuuma je pogosto manjši, kot domet posameznika v realnem svetu, saj posamezni aspekt osebnosti deluje v specifični kiberprostorski situaciji kot celovit predstavnik osebnosti in ne zgolj kod del njene raznolikosti.

Če se navezujem na Goffmanovo teorijo, je dilema delovanja in izražanja v predstavi v kiberprostoru za igralca dokaj neproblematična, saj mu odsotnost neverbalnih znakov omogoča večjo svobodo pri izbiri elementov samopodobe. Na osnovi tega se posameznik sam odloči, ali bo posredoval resnične oziroma neresnične informacije o sebi. S tem, ko je zaradi odsotnosti neverbalnih znakov onemogočeno preverjanje avtentičnosti predstave, lahko v večji meri pride do manipulacije s samopodobo. Odsotnost neverbalnih znakov torej prinaša ovire za vzajemno delovanje med posamezniki, ker lahko posameznik na spletu predstavlja

virtualno družbeno identiteto, ki je precej oddaljena od dejanske družbene identitete. K temu dodatno pripomore nedostopnost vtisov, ki jih avtor nezavedno oddaja. Posledično ne obstaja neposredna kontrola nad iskrenostjo predstave. V določenih primerih občinstvo sicer ima dostop do zaodrja igralca in v takih primerih je lahko situacija za igralca precej neugodna. Za razliko od realnosti sta v predstavi v kiberprostoru pojma oder in zaodrje popolnoma ločena. Če je oder kar posameznikov celotni virtualni prostor, potem je zaodrje njegovo vsakdanje življenje, ki vključuje pripravo na predstavo v kiberprostoru. V zaodrju se testirajo različne predstave, konstruirajo se vtisi, ki jih igralec namerava predstaviti in nenazadnje, v zaodrju so prisotni elementi, ki so kasneje izpuščeni. Zdi se, da je v predstavi v kiberprostoru posameznikova kontrola nad vtisi, ki jih oddaja, zelo velika, a se s tem posameznik izpostavlja tudi tveganju večjega neugodja ob morebitnem, sicer manj verjetnem vdoru v zaodrje. Vendar sem mnenja, da posamezniki to počno zaradi specifičnih družbeno psiholoških okoliščin, kar bom prikazal v poglavju o oblikovanju medosebnih odnosov v kiberprostoru.

Kolektivno igranje vlog interaktorjev predstavljajo igralci z menjavo njihove identitete. Igra identitet nam na ta način omogoči, da vzpostavimo minimalno distanco do sicer realno nemogočega oziroma družbeno nesprejemljivega in tako po mnenju Žižka (1999) lahko prečkamo ali z drugimi besedami prekoračimo fantazmo in ustvarjamo ter predelujemo različne verzije scenarijev, od eksplicitnega do temeljnega. Igranje z mnogoterimi premeščajočimi se osebnostmi (svobodno konstruiranimi identitetami) rado zamegli omejitve družbenega prostora, v katerega je ujeta naša eksistenca, in nas tako osvobodi pred njimi. Po mnenju Holmesa (1997) identiteta obstaja le v fizičnem okolju in smatra internet za orodje, ki posamezniku omogoča simulacijo pristnosti in preseže odsotnost, saj se z njegovo uporabo olajša dožemanje kulture fizičnega okolja in s tem prikaže novo realnost.

Identitete, kot multiple postanejo v virtualnem prostoru fluide, fragmentirane, trenutne, mobilne in obenem močne toda površinske, odvisne od časa in situacije, saj so uporabniki brez strahu pred razkritjem svoje identitete. Kot igralci, so »akterji obenem avtorji svojih življenj« (Kitchin, 1998:81).

4.1.1 Posameznik kot razsrediščen subjekt

Ključ za razumevanje statusa virtualne realnosti nudi razlika med posnemanjem in simulacijo. Virtualna realnost po razlagi Žižka (1996) realnosti ne posnema, temveč jo simulira tako, da ustvarja njen dozdevek. Z drugimi besedami, posnema predhodno obstoječi model iz

resničnega življenja, medtem ko simulacija ustvarja dozdevek neobstoječe realnosti; simulira nekaj kar ne obstaja.

Na področju seksualnosti odpoved realnemu povzroči *newagevsko* vizijo nove kompjuterizirane seksualnosti, pri kateri se telesa mešajo v eteričnem kompjuteriziranem prostoru, odrešena svoje materialne teže. Vizijo, ki jo Žižek (1996) definira kot ideološko fantazmo, saj združuje nezdružljivo; seksualnost (povezano z realnim telesom) z *duhom*, odrezanim od telesa, kot da lahko na novo iznajdemo prostor, v katerem se v celoti predamo telesnim užitek tako, da se znebimo naših dejanskih teles. Na kratko, to je vizija o stanju brez manka in ovir, stanju prostega lebdenja v virtualnem prostoru, v katerem pa želja vseeno nekako preživi. Standardni motiv postmodernističnih piscev o kiberprostoru, od Stonove do Turklove (v Žižek, 1996), je ta, da fenomeni kiberprostora, kot so internetne klepetalnice, ponazorijo dekonstrukcionistični *razsrediščeni subjekt* v našem vsakdanjem izkustvu. Igranje v virtualnih prostorih omogoča akterjem odkriti nove aspekte sebe, pluralnost oziroma bogastvo menjajočih se identitet, mask brez realne osebe za njimi, in tako izkusijo ideološki mehanizem sebstva. V kiberprostoru Žižek (1996) omenja na eni strani ohranitev drže zunanje distance, igre z lažnimi podobami, na drugi strani pa je lahko ta zaslonska oseba, katero si akter ustvari, bolj on sam, kot pa njegova oseba iz realnega življenja. Ti dve plati sta seveda neločljivo prepleteni. Samo dejstvo, da dojema virtualno podobo samega sebe kot čisto igro, mu omogoča, da odmisli običajne zapreke, ki mu preprečujejo, da bi realiziral svojo temno plat v realnem življenju in svobodno povnanjil vse svoje libidalne potenciale. Ko človek, ki je v svojih družabnih stikih v realnem življenju na primer tih in sramežljiv, privzame v virtualni realnosti jezno, agresivno identiteto, lahko rečemo, da tako izraža potlačeni del samega sebe; javnosti neznan aspekt svoje prave osebnosti. Prav tako pa bi lahko rekli, da gre za šibki subjekt, ki fantazira o bolj agresivnem obnašanju, da bi se izognil soočenju s svojo šibkostjo in strahopetnostjo v realnem življenju. Da bi konceptualizirali oba pola nedoločljivosti, se Turklova zateče k nasprotju med uprizoritvijo⁹ težav iz realnega življenja in njihovo razdelavo¹⁰. Tu lahko vpeljemo lacanovsko razločevanje med imaginarno projekcijo oziroma identifikacijo in simbolno identifikacijo. Pri imaginarni prevari akter preprosto predstavi napačno predstavo samega sebe, medtem ko pri simbolni prevari predstavi pravo podobo in računa, da jo bodo imeli za laž. »Človeško hlinjenje je hlinjenje hlinjenja samega« (Lacan v Žižek, 1996: 117). Z drugimi besedami, virtualna realnost nas sooči, na najbolj radikalen način, ki si ga lahko predstavljamo, s staro uganko o prestavljenih, premeščenih čustvih, ki so

⁹ Angl. Acting out.

¹⁰ Angl. Working through.

prisotni na primer pri posnetem smehu na televizijskih ekranih. Ko prevzame posameznik vlogo zaslonske osebe v internetni klepetalnici, čustva, ki jih čuti in hlina, kot del njegove zaslonske osebe, niso preprosto lažna; čeprav jih njegov pravi jaz ne čuti, so vseeno na nek način prava.

Primer, ko se pri virtualnem seksu posameznik igra seksualne igrice s partnerjem na zaslonu, izmenjujoč si zgolj pisna sporočila, ne le da oba lahko te igrice dejansko vzburi in pripeljejo do pravega orgazmičnega izkustva (s še enim paradoksom; namreč, ko in če se kasneje partnerja srečata v realnem življenju, sta lahko globoko razočarana, eden drugega lahko povsem odbijata, njuna zaslonska izkušnja je lahko na nek način bolj prava, bolj realna kot srečanje v realnosti). Onstran spolnega vzbujenja pa se lahko partnerja celo *realno* zaljubita, ne da bi se srečala v realnem življenju. Na to meri Lacanovski (v Žižek, 1996) pojem *razsrediščenega subjekta* v kiberprostoru, kot prostoru, ki nudi realno, življenjsko, empirično realizacijo oziroma potrditev dekonstrukcionističnih teorij v nasprotju s prevladujočimi newagevskimi teorijami kiberprostora.

Stone in Turkle (v Žižek 1996) razčlenita pojem razsrediščenega subjekta v kiberprostoru skozi razmerje med mnogoterimi uporabniškimi domenami¹¹ in posttravmatičnimi mnogoterimi osebnostnimi motnjami¹². Variacije razmerja med sebstvom in njegovim telesom, ki kršijo standardne moralno zakonske norme *ene osebe v enem telesu* so štiri: *več oseb v enem samem telesu* (patologija MUD; v kolikor ni jasne hierarhije med pluralnostjo oseb, t.j. ni ene osebe, ki bi zagotavljala enotnost subjekta), *več oseb zunaj enega samega telesa* (MUD v kiberprostoru; osebe se nanašajo na telo, ki obstaja zunaj kiberprostora, v realnosti, z (ideološko) predpostavko. Da je to telo naseljeno s pravo osebo za mnogoterimi maskami v virtualni realnosti), *več teles v eni sami osebi* (patološka različica, kjer npr. oseba enega poseduje eno ali več drugih teles) ter *več teles zunaj ene same osebe* (institucije kot država, šola, podjetje, ob katerih se zavedamo, da niso dejanske žive entitete, temveč le simbolna fikcija). Žižek (1996) označuje mnogotera sebstva, ki so povnanjena na zaslonu, kot tisto, kar posameznik hoče biti; način kako bi posameznik rad videl sebe, kot obliko svojega idealnega jaza.

Razsrediščenost tako najprej označuje dvoumnost, nihanje med simbolno in imaginarno identifikacijo, neodločnost o tem, kje je posameznikova prava točka; v njegovem realnem sebstvu ali v zunanji maski, z možno implikacijo, da je posameznikova simbolna identiteta pristnejša od tistega kar skriva, od pravega obraza pod njo. Na bolj radikalni ravni

¹¹ Angl. Multiple User Domains; MUD.

¹² Angl. Multiple Personality Disorder; MPD.

razsrediščenje kaže na dejstvo, ki ga Žižek (1996) opisuje kot drsenje od ene do druge identifikacije oziroma med mnogoterimi sebstvi predpostavlja vrzel med identifikacijo kot tako in praznino subjekta, ki se identificira; t.j. ki služi kot prazni medij identifikacije. Z drugimi besedami, sam proces premikanja med mnogoterimi identifikacijami predpostavlja neke vrste prazno vez, ki omogoča preskok iz ene v drugo identiteto; in ta prazna vez je subjekt sam.

4.2 Interakcija in oblikovanje medosebnih odnosov v kiberprostoru

Kar determinira posameznikov vpliv na druge v kiberprostoru, je njegova sposobnost komuniciranja, ki vsebuje sposobnost pisanja, kreativnost, vztrajnost, kakovost idej, tehnično poznavanje in znanje ter stopnja ekstravertiranosti oziroma introvertiranosti.

Če nadaljujem s primerjavo med virtualnimi interakcijo, naletim na kar nekaj razlik v povezavi z interakcijo glede na vsakdanjo *face-to-face* interakcijo. Omejenost uprizoritve, ki temelji na besedilu, grafiki in drugih elementih spletnega mesta, prispeva k specifičnosti interakcije. Lingvistična sredstva, torej govor, ki je v računalniškem okolju nadomeščen s pisavo in slikovno izraznostjo, prevladuje nad ekspresivnimi gestami, ki jih v kiberprostoru ni moč zaslediti. Vendar kljub temu obstajajo izjeme, saj lahko svojo prisotnost posredujemo tudi preko spletne kamere, katere prednosti in pomanjkljivosti bom opisal v nadaljevanju. Fenomen se je v zadnjih letih zelo razširil. Posledično se na osnovi prevlade tekstovne izraznosti, ki je za razliko od ekspresivne izraznosti popolnoma namerna, posameznik predstavi na zaželen način, kar lahko vodi k manipulaciji s samopodobo. Nedostopnost občinstva do znakov oziroma odsotnost neverbalnih znakov onemogoča uspešno kontrolo nad iskrenostjo. Vzrok za takšno delovanje lahko iščemo v tem, da so posamezniki fizično prisotni v privatni sferi. Njihova telesa sedijo v varnem zavetju doma, dobro skrita za monitorjem in tipkovnico. Telo je skrito očem drugih in je tako obkroženo z zasebnimi predmeti, ki dajejo večji občutek samozavesti. Ravno ta varnost doma, domača atmosfera daje večji občutek anonimnosti in udobja, ki ga ne bi občutili, če bi bili fizično prisotni v okolju. Rezultat tega je občutek večje kontrole, večja drznost, neustrašnost in varnost.

Zgoraj omenjen fenomen spletne kamere ali *web* kamere uporabniku kot opazovalcu prikaže bližino telesa, ki je značilno za virtualni prostor kot fizično nedostopno. Tovrstna komunikacija po mnenju Whitove (2003) tako poveča občutek intimnosti med posameznikoma na daljavo, če se seveda oba pokažeta. Čeprav vidimo sliko osebe s katero se

pogovarjamo, nimamo vpogleda v njeno dejansko razmišljanje, namere in motivacije, ki se nam kljub videni podobi izmuznejo, če jih seveda oseba ne izrazi. Tako kot v realnem svetu pride do regulacije vedenja in samoprezentacije. Razmišljanje se tako lažje in bolj sproščeno ter spontano, pristno in predvsem samozavestno izrazi, če smo očem skriti. Tako je vsaj na začetku procesa spoznavanja oziroma interakcije, kar zopet nakaže na faktor anonimnosti in občutka varnosti ter manjšega družbenega tveganja in odgovornosti v kiberprostoru, katerega ponujajo splošne internetne klepetalnice. Tovrstnih klepetalnic se po navadi poslužuje večina internetnih uporabnikov, ki pa se šele v kasnejši fazi odločijo pokazati eden drugemu preko spletne kamere ali pa tudi ne, kar je še posebej značilno za navezovanje ljubezenskih stikov in iskanje partnerja ter ne toliko za sklepanje zgolj prijateljstev. Oblika komuniciranja preko spletne kamere v kiberprostoru se zelo približa komunikaciji v realnem življenju, s to razliko, da posameznik ni omejen na geografski prostor, kar mu nudi večji spekter poznanstev, z njimi vred tudi negativnih in neprijetnih, vendar jih lahko tako kot v ostalih oblikah virtualne komunikacije preprosto prekine, tako da se odklopi. Rheingold (1994) trdi, da smo ljudje po svoji naravi izrazito prosocialno usmerjeni. V vsakem posamezniku je prisotna želja po druženju, vsakdo od nas ima željo po pripadnosti, kar pripomore k temu, da vzpostavljamo odnose tudi v kibernetnem prostoru na različne načine, saj jih drugje večasih zaradi različnih vzrokov ne bi mogli ustanoviti.

Po Waltherju (2002) ravno reducirani nebesedni znaki računalniško posredovane komunikacije nudijo udeležencem zmožnost selekcionirane, strateške samopredstavitve z namenom idealizacije sebe v očeh partnerja in s tem poglobitve nivoja intimnosti, kar v *face-to-face* interakciji ni možno, sploh za osebe z nižjimi medosebnimi sposobnostmi. Za njih je ravno zato interakcija v virtualnem okolju zaradi svojih alternativnih mehanizmov pridobivanja informacij o drugih ljudeh tako naklonjena. Akter pusti v kiberprostoru manj natančen, a intenzivnejši vtis na partnerja zaradi strategije bolj direktnega pristopa in redukcije intimne neprepričljivosti, ugotavlja Tidwell (v Caplan, 2003). Ljudje, ki imajo težave z interakcijo oziroma komunikacijo v resničnem življenju, lahko učinkovito izrabljajo tovrstna orodja. Za razliko od tradicionalnih oziroma fizičnih odnosov so virtualni veliko bolj fleksibilni, prilagodljivi, hkrati pa imajo tudi bolj plitke korenine. Kljub temu, da zadnja posebnost ni tako pozitivne narave, ima pozitivne konotacije. Posamezniki lahko z manjšim časovnim vložkom in manjšo frekvenco stikov vzpostavijo konkretne stike. Ravno zaradi te plitkosti procesov posameznik enostavneje zapusti odnos. Ta proces je manj »travmatičen« kot v fizičnem okolju. Ugotovitve različnih teoretikov in raziskovalcev (v McKenna in drugi, 2002) pokažejo, da se posamezniki lažje razkrijejo neznancem kot pa znancem, med drugim

pa se trdno prijateljstvo ali partnerstvo razvija ravno z zaupanjem skrivnosti; fenomen *Strangers on a Train*. Tako lahko sklepam, da mnogi uporabniki internetnih klepetalnic nimajo prijateljstev v fizičnem okolju in po njih hrepenijo ter se zato zatekajo v virtualno življenje, kjer lažje, čeprav na daljavo občutijo bližino. To je le en vidik, ko si ljudje stikov želijo, vendar jih v realnem življenju niso sposobni vzpostaviti. Ljudje iščemo načine kako izraziti sebe, saj imamo potrebo, da nas drugi vidijo takšne kot se vidimo sami, ta potreba je še večja od te, da te drugi vidijo v pozitivni luči. Prepuščenost popolni domišljiji spoznavanja in ustvarjanja idealne slike sebe skozi posredovanje in prejemanje informacij; tako se ljudje posledično hitreje odprejo, saj niso zaskrbljeni z možnostjo takojšnje zavrnitve, kakor pri vizualnem stiku. To je značilno predvsem za virtualne klepetalnice. Se pravi, kdor se bo hotel prikazati v resnični luči, bo to lažje storil preko internetne komunikacije, kdor se bo idealiziral, bo to ravno tako lažje storil preko interneta. Če tovrstni odnosi ostanejo na ravni virtualne komunikacije, so lahko trdni, v primeru, da preidejo v dejansko fizično stanje, pa obstaja verjetnost, da se podrejo.

Kot sem že omenil, omogoča neprizotnost znakov, ki ponavadi omejujejo naše dejavnosti, *tihim* posameznikom oziroma tistim, ki so po naravi bolj sramežljivi in manj sociabilni (Horvath, 2002; McKenna in drugi, 2002; Bargh in drugi, 2002; Gross in drugi, 2002), večjo stopnjo samozavesti. Skratka, posameznikova introvertiranost oziroma ekstravertiranost po Horvathovem mnenju vplivata na posameznikovo delovanje v virtualnem prostoru. Posamezniki, ki so bolj vase zaprti (introvertirani), imajo manj socialnih stikov, nižjo raven socialne opore, so manj zadovoljni s svojim socialnim omrežjem. Zato je povsem razumljivo, da so vase zaprti ljudje bolj sramežljivi, bolj nestrpni pri oblikovanju stikov in imajo težave s sklepanjem poznanstev. Internetna orodja jim omogočajo umik iz vsakdanjega sveta, ki jim dela preglavice pri oblikovanju stikov, hkrati pa jim spodbuja samozavest, kar je ključnega pomena za uspešno interakcijo. V okviru tega lahko omenim, da bodo posamezniki, ki so na kakršen koli način stigmatizirani, tudi bolj verjetno iskali odrešitev prek spleta (Chester, 1998; Petrič, 2003; McKenna in drugi, 2002).

Pomembno vlogo pri ustvarjanju medosebnih virtualnih odnosov imajo tudi čustva, ki predstavljajo tisto dimenzijo subjektivitete, ki je pritegnila najmanj pozornosti družbenih teoretikov. Po mnenju Šadlove (1996) je osnovna ideja, da so čustva neločljiva od družbenega in kulturnega konteksta v okviru katerega jih ljudje doživljajo. Razumeti jih moramo kot družbene pojave, ne pa kot biološko dejstvo. S stališča oblikovanja medosebnih odnosov je poleg doživljanja čustev pomemben način njihovega izražanja. Če so čustva družbenokulturna konstrukcija, je za razumevanje njihove konstituiranosti ključnega pomena diskurz. Giddens

(v Henderson 2004) trdi, da je pogovor ali dialog osnova za delovanje pristnega odnosa. Odnosi pa lahko funkcionirajo le, če se ljudje ne zapirajo preveč eden pred drugim; zaupanje mora biti obojestransko in treba ga je pridobiti, ne jemati za samoumevno.

4.3.1 Anonimnost

Tekstovna interakcija, ki se v okviru srečanj na spletu najpogosteje pojavlja, omogoča drugačno delovanje posameznika kot v vsakdanjem življenju. Posamezniku omogoča večjo mero anonimnosti in manjšo stopnjo socialne prisotnosti, kar se odraža predvsem v negativnih posledicah. Posameznika je na ta način težje identificirati, kar posledično vodi k nezmožnosti sankcioniranja, česar se posameznik tudi zaveda. Relativna anonimnost je le ena izmed kategorij, ki jo bom uporabil tudi v empiričnem delu, zato je velja definirati sam pojem. Najbolj primerno definicijo nam ponuja Gary T. Marx (1999), ki zelo dosledno analizira vplive anonimnosti na spreminjanje družbenih in psiholoških procesov v visoko razvitih informacijskih družbah, pri čemer pojem anonimnosti razume kot situacijo, v kateri oseba ne more biti identificirana po nobeni od naslednjih dimenzij: 1. imenu in priimku, 2. prostorski lokaciji, 3. psevdonimih, ki so povezani z imenom in lokacijo osebe, 4. psevdonimih, ki niso povezani z imenom in lokacijo osebe, 5. poznavanju osebnih značilnosti posameznika, 6. socialni kategorizaciji, 7. simbolih (ne)primernosti. Po njegovem mnenju je ključna lastnost kibernetnega prostora izjemno majhna verjetnost, da bi preko posameznikovih virtualnih osebnostnih lastnosti in vedenja identificirali njegovo dejansko identiteto in položaj v prostoru. Anonimnost torej lahko zaustavlja pretok informacij o posamezniku in je zato razvojna ovira pri oblikovanju družbenih interakcij med akterji v socialnem prostoru. Skratka, ključna značilnost njegove teorije je ideja, da anonimnost v kibernetnem prostoru ne pomeni biti nepoznan, temveč pomeni biti neimenovan. Anonimnost, če jo razumemo v smislu biti neimenovan, pomeni nezmožnost prepoznavanja povezave med posameznikovimi virtualnimi in dejanskimi vlogami ter dejanji. Osvobajajoči potencial interneta v zvezi z večjo stopnjo anonimnosti je doprinesel k temu, da je internet izjemno popularno komunikacijsko orodje, hkrati pa ga nekateri označujejo kot kontraverznega. Brez omejujočih znakov in s tem odsotnosti etiketiranja, ki obstaja v *face-to-face* interakcijah, se posamezniki počutijo veliko bolj svobodni, saj jih ne omejujejo skoraj nikakršne norme, pravila, dogovori...

Fenomen anonimnosti oziroma psevdonimnosti v kiberprostoru ima dve pomembni posledici, *izenačevanje statusa komunicirajočih* (vsak ima enako možnost komuniciranja, ni rasnih,

statusnih, materialnih, starostnih, ali spolnih omejitev) in *dezinhibicija* (vedenje, povezano z redukcijo skrbi in odgovornosti ob sodbah drugih in samoprezentaciji). Pozitivni vidik dezinhibicije predstavlja samorazkrivanje. Računalniško posredovana komunikacija zaradi pomanjkanja sociokulturnih, osebnostnih in fizičnih znakov ustvarja okolje, kjer je manjša socialna inhibicija, tako da lahko ljudje hitreje začnejo govoriti o intimnih stvareh. Sklep bi bil, da kljub temu, da je računalniško posredovana komunikacija manj osebna, lahko zmanjša socialno distanco. Za to pa je prav tako pomemben socialni motiv uporabe medmrežja ter dejstvo, da s preseganjem časovnih in prostorskih omejitev lažje najdeš osebo, s katero imaš skupne interese.

Pomemben vidik anonimnosti s stališča oblikovanja virtualnih odnosov ter posledične recipročnosti med posamezniki, je tudi zaupanje. Osnovna Sztompkova (v Henderson in drugi 2004:491) definicija zaupanja pravi, da je »zaupanje stava o kontingenčnih dejanjih drugih v prihodnosti«. Sztompka razdeli analitični okvir zaupanja hiperosebne internetne komunikacije na dva dela; *primarno* in *pridobljeno zaupanje*. Za primarno zaupanje so značilni trije faktorji; sloves, nastop in izgled. V kiberprostoru igra nastop ključno vlogo. Pridobljeno zaupanje pa ravno tako definirajo trije tipi; zanesljivost zaupnika (v kiberprostoru oseba na nasprotni strani), navezanost¹³ in situacijske značilnosti, v katerih se odnos oblikuje. V nasprotju z mnenjem Sztompke, ki je ob proučevanju anonimnosti v povezavi z zaupanjem na internetu zaupanje označil kot omejeno, Rheingold (v Henderson in drugi 2004) ni našel preprek zakaj se kljub možnosti oblik prevare identitete na internetu ne bi mogli formirati močni medosebni odnosi. Anonimnost je načeloma odziv na nezaupanje, v kiberprostoru pa je ravno obratno, ljudje se ponavadi še bolj intimno razkrijejo. Eden od teh razlogov je enodimenzionalnost, ki posameznike avtomatično prisili, da se podrobno opišejo, saj so očem skriti in je vse odvisno od njihove samoprezentacije, kar pa je pomembno za zaupanje v kiberprostoru. Za medosebne odnose v kiberprostoru je značilno slepo zaupanje.

4.3.2 Virtualna spolnost

Naši socialni odnosi postajajo v vse večji meri dominirani z različnimi načini nefizičnega udeleževanja. »Refleksivna fascinirajočnost fizične in abstraktnost nefizične socialne integracije se dopolnjujeta v spiralo, ki na intimni ravni tvori zunanje poželenje in notranji občutek nepopolnosti« (Paul in drugi v Holmes, 1997:107).

¹³ Angl. *pre-commitment*.

Osnovna definicija kiberseksa po Schneiderju (2001) je uporaba digitaliziranih seksualnih vsebin; avdio, vizualnih ter pisnih pridobljenih preko interneta v obliki računalniških podatkov poleg medsebojne virtualne interakcije, katere namen je doseči spolno vznurjenost ter stimulacijo. McRae (v Whitty, 2003) dopolni definicijo kiberseksa oziroma virtualnega seksa kot termin za erotično interakcijo med posamezniki brez kakršnegakoli fizičnega stika. Vprašanje primerjalne drugačnosti spolnosti v kibernetnem prostoru, glede na spolnost v fizičnem, geografskem prostoru, je bilo v devetdesetih eno od popularnejših področij družboslovne teoretske konceptualizacije vsakdanjega življenja v kibernetnem prostoru. Ključna ugotovitev različnih avtorjev (v Trček in Kovačič, 2000) je, da fizična odsotnost drugega vpliva na samoregulacijo avtoreprezentacije pri kiberseksu. Drugače povedano, so v kibernetnem prostoru identitete mnogo bolj fluidne in neboleče, ker je igranje privzetih vlog običajno brez posledic. Abstraktno rečeno, tako nosimo nekakšno masko, ki motivira oziroma poveča našo radovednost o dojetanju, raziskovanju ter preizkušanju novih oblik spolnosti; pripelje do liberalnih osvobajajočih izkušenj. Po mnenju feminističnih teorij (v Trček, 2003) pa svoboda izbire spolnih vlog, igranih v kibernetnem prostoru, ni nevtralna. Ugotovitve, da kibernetni prostor raziskovanja oblik spolnosti, ki jih udeleženci večinoma ne doživljajo pri vsakdanjih realnih spolnih odnosih, pogosto vodi v travmatične izkušnje zaradi pragmatično-kontekstualnih neujemanj med akterji. Ti akterji predstavljajo manjšino, kateri ravno anonimnost kibernetnega prostora omogoča izražanje sebe, kar pa v fizičnem okolju pogosto ni primerno in lahko vodi v še večje travmatične izkušnje.

Blaga oblika oziroma povod za nastanek virtualne spolnosti je flirtanje, ki se v kiberprostoru ustvari, ko v odnosu udeležencev začne naraščati stopnja zanimanja po intimnosti oziroma privlačnosti enega z drugim. Flirtanje zadeva draženje in namigovanje o spolnosti ter je lahko do neke mere bližnjica do dejanske virtualne spolnosti. Pri flirtanju predvsem preko dopisovanja pride do procesa, ko se »telo določene osebe v glavi posameznika rekonstruira skozi njen napisan tekst in zamegli ovire med realnostjo in fantazijo na podlagi naše domišljije« (Whitty, 2003:340), katera je tu ključnega pomena. Čeprav je dejansko fizično telo na nek način vseeno prisotno, temelji zgolj na opisu. Iz tega sledi, da je domišljija posameznika v veliki meri odvisna od podrobnosti in olepšane, idealizirane oblike samega opisa osebe, s katero posameznik flirta. In ravno ta predstava posameznika o osebi, ki je v resnici lahko povsem napačna, nas navduši, vzbudi poželenje in s tem željo po interakciji oziroma zapeljevanju. Sam cilj in smisel flirtanja poleg medsebojnega seksualnega vznurjenja pa je za Feinberga (v Whitty, 2003) v zavajanju, testiranju do katere stopnje je ta privlačnost obojestranska ter preprosto za krajšanje časa, kar lahko razumemo kot igro z namenom

ohranjanja pozitivne samopodobe, samopotrditve in krepitev samozavesti, kar sem predhodno že omenil. Prisotnost telesa v procesu zapeljevanja, zajema možnost osramotitve in zavrnitve, ki je v kiberprostoru manjša, saj lahko osebe delujejo bolj spretno in samozavestno, tudi če so v resnici bolj nerodne, sramežljive ter nenazadnje ne najlepšega videza. Ta strah pred zavrnitvijo v kiberprostoru preprosto izgine in tudi, če do same zavrnitve pride, je posameznik ne obravnava na globlji način, ker je dejansko samo eksperimental. Po drugi strani pa do psihičnega dožemanja zavrnitve na nek način sploh ne pride, saj posameznika v kiberprostoru pred njo nekako obvaruje vizualna anonimnost. V realnem življenju pa tovrstni spodrsaljaji lahko pustijo hujše, bolj travmatične sledi, sploh zato, ker imajo posamezniki predsodek, da so vezani na en geografski prostor in se gibljejo v določenem krogu ljudi in so tako na nek način zabeleženi.

Če *on-line*¹⁴ spoznavanje tako prijateljev, še posebej pa spolnih partnerjev vodi v kasnejše *off-line*¹⁵ druženje, je razumljivo, da se skuša posameznik predstaviti kar se da intenzivno in intimno, a vseeno objektivno. Se pravi, če je iskren *on-line*, lahko odnos funkcionira tudi *off-line* (v mnogih primerih do tega tudi pride), seveda, če je to v njegovem interesu, če ne, pa to predstavlja kreativno igro brez konca oziroma igro z nešteti začetki in konci. Po Winnicottu (1997) je uspeh dosežen, če akter v tem procesu igranja spolnih igranic v virtualnem okolju spoznava sebe na način oziroma v primerjavi z vplivi fizičnega okolja na osebno rast in razvoj.

4.4 Kritike virtualnih odnosov

Videz ni enostavno domena pojavov, fenomenov, temveč se nanaša na magične trenutke, v katerih se v nekem empiričnem, kontingentnem pojavu za hip pokaže (zasiže skozenj) druga, noumenalna razsežnost. V tem je tudi problem kiberprostora in virtualne realnosti: Virtualna realnost ne ogroža realnosti, ki razpade v množstvo svojih simulakrov¹⁶, temveč nasprotno, sam videz. To ključno razliko med simulakrom (ki se prekrije z realnim) in videzom je mogoče zlahka opaziti na področju seksualnosti, zlasti v razliki med pornografijo in zapeljevanjem. »Pornografija vse pokaže, pokaže *realni seks* in prav zato proizvede zgolj simulaker seksualnosti, medtem ko je ves proces zapeljevanja zgolj igra videzov, namigov in

¹⁴ *On-line*; privzeta fraza za internetno komunikacijo.

¹⁵ *Off-line*; privzeta fraza za komunikacijo v fizičnem prostoru.

¹⁶ *Simulaker* je »imaginarna iluzija, medtem ko je videz simbolna fikcija.; ko se začne razkrajati specifična razsežnost simbolnega videza, je vse težje razločiti med imaginarnim in realnim« (Žižek, 1997:23).

obljub« (Žižek, 1997: 23). Pomembno vprašanje, ki se nam zastavi je, na kakšen način se lahko virtualni odnosi ohranjajo, saj je prisotnih veliko kritik, da je interakcija na spletu neiskrena, kar onemogoča obstoj virtualnih odnosov. Ravno zaradi teh negativnih posledic se v analizi osredotočam na področje tekstovne interakcije, ki je precej specifična za razliko od *face-to-face* interakcije. Odsotnost neverbalnih znakov, manjši občutek socialne prisotnosti, kot sem že omenil, daje posamezniku relativno anonimnost. Zaradi tega, ker občinstvo nima kontrole nad samopredstavo in vtisi, ki jih posameznik nezavedno oddaja, lahko pride do manipulacije in neiskrenosti posameznika. Posledično so zaradi tega virtualni odnosi vseskozi podvržen tveganiu, ki se kaže v kratkotrajnosti, neobstoju in plitkosti stikov.

Predvsem Turkleova (1996) in Reidova (v Jones, 1997) menita, da je virtualni prostor, kjer obstajajo virtualni odnosi, prostor, ki omogoča eksperimentiranje z lastnim sebstvom. Virtualni prostor predstavlja nekakšen nov mejnik v razvoju tehnologije, saj govori o prostoru, ki ni omejen, kar posledično slehernemu posamezniku daje večji občutek socialne mobilnosti (Miller, 1995). Znotraj teh prostorov lahko eksperimentiramo, kakšen je občutek, če smo nasprotnega spola kot v resnici, lahko spremenimo oziroma zamenjamo etnično pripadnost, barvo kože, obstaja pa še vrsta drugih možnosti, ko sebe vidimo s povsem druge perspektive, kot se sicer v realnem življenju. Toda z vidika trajnosti in obstojnosti odnosov menim, da je eksperimentiranje z lastnim sebstvom omejujoč faktor. Do podobnih ugotovitev na osnovi številnih raziskav so prišli številni analitiki (Myers, 1987; Wynn in Katz, 1998; Kraut in drugi, 1998, Kraut in drugi 2002; McKenna in drugi, 2002; Cummings in drugi, 2002), ki ugotavljajo, da je trajnost odnosov moč zagotoviti le z razširjanjem stikov prek tradicionalnih komunikacijskih poti, kot sta npr. telefon in *face-to-face* interakcija.

Raziskave Krauta (v Caplan, 2003) o depresiji in osamljenosti udeležencev pred uporabo interneta in eno leto po tem so pokazale, da se je stopnja depresije in osamljenosti v tem obdobju povečala v razmerju z časom, ki so ga udeleženci preživeli *on-line*. Davis (v Caplan, 2003) v svoji teoriji trdi, da so posamezniki s psihosocialnimi problemi nagnjeni k bolj negativnim družbenim zmožnostim kot ostali in ravno zato se raje zatečejo k *on-line* interakciji, ker se tako počutijo manj ogrožene in bolj učinkovite, kakor v *face-to-face* komunikaciji. To pa vodi v pretirano in neustavljivo uporabo *on-line* komunikacije, kateri se ne morejo upreti, kar še poslabša njihovo psihološko stanje in poveča probleme v realnem, *off-line* življenju. Osamljeni ljudje imajo manjši interes in manj sposobnosti po medsebojni *face-to-face* komunikaciji, zato po mnenju McKenna, Greena in Gleasona (v Caplan, 2002) čutijo, da se lahko bolje izrazijo *on-line* kakor *off-line* z ljudmi, ki jih poznajo, kakor tudi z neznanci. Medmrežje po mnenju Davisa (v Caplan, 2003) samo po sebi ne izolira ljudi, prej

sama osamljenost in izolacija privlačita ljudi k virtualnim odnosom in interakciji na medmrežju, ki jim stanje še poslabša.

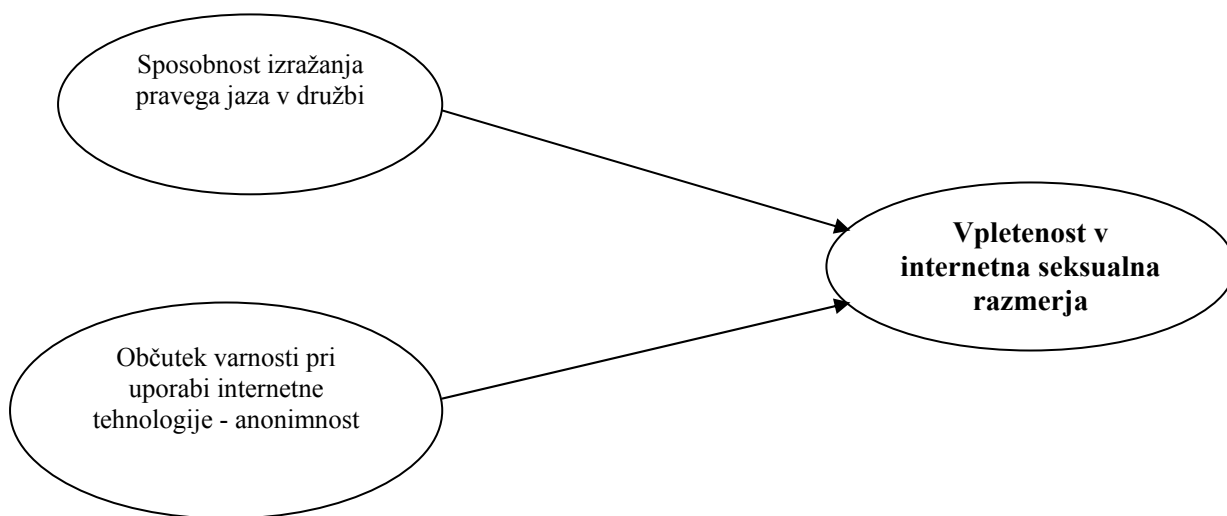
Prede predem na empirični del diplomske naloge, lahko na podlagi že napisanega teoretske ugotovitve na kratko strnem v krajšo smiselno celoto. Če začnem z samo identiteto, je njeno oblikovanje proces družbenega samoumeščanja subjekta. Subjektivno dojetje in občutenje sebe se namreč nikoli povsem ne ujema s podobo, ki si jo posameznik ustvari o sebi na podlagi stališč in pričakovanj drugih ljudi. Ljudje iščejo načine kako izraziti sebe, saj imajo potrebo, da jih drugi vidijo takšne kot se vidijo sami, ta potreba pa je še večja od te, da jih drugi vidijo v pozitivni luči. Tako se razvije multiplost identitet, obenem pa se porodi vprašanje, kje in kako jih izraziti. Glede na dejstvo, da se ljudje lažje razkrijejo neznancem, je virtualni prostor in v povezavi z njim internet kot orodje idealno, saj poleg anonimnosti omogoča odsotnost neverbalnih znakov in s tem večjo svobodo pri izbiri elementov samopodobe. Sploh osebam, ki so na kakršenkoli način stigmatizirane, imajo težave z vzpostavljanjem interakcije, so sramežljive, jim tako kiberprostor omogoča več svobode pri navezovanju in oblikovanju intimnih medosebnih odnosov zlasti na področju spolnosti.

5. EMPIRIČNA ANALIZA VPLETENOSTI V SEKSUALNA RAZMERJA

Razlago za pojav vpletenosti v internetna seksualna razmerja bom poskušal najti v osebah oziroma uporabnikih samih, s tem ko bom proučeval njihovo sposobnost izražanja pravega jaza v družbi ter občutek varnosti pri uporabi internetne tehnologije v povezavi z anonimnostjo. Model bom meril preko dveh neodvisnih spremenljivk, izražanja pravega jaza v družbi ter anonimnosti na odvisno spremenljivko vpletenost v internetna seksualna razmerja in na podlagi rezultatov analize skušal analizirati profil uporabnika skozi zastavljeni hipotezi (glej sliko 5.1.1).

5.1 TEORETSKI MODEL

Slika 5.1.1: Teoretski model, ki prikazuje vpliv sposobnosti izražanja pravega jaza v družbi ter anonimnost glede na vpletenost v internetna seksualna razmerja

5.1.1 Hipoteze

Hipoteza 1: Manjša kot je posameznikova sposobnost izražanja pravega jaza v realnem seksualnem razmerju, večja je vpletenost v internetna seksualna razmerja.

Argumentacija:

Kdor lažje izraža svojo lastno podobo prek interneta kakor skozi *face to face* interakcijo, bo po vsej verjetnosti oblikoval pogostejše in trdnejše odnose med ljudmi z medmrežja. (McKenna in drugi, 2002:33).

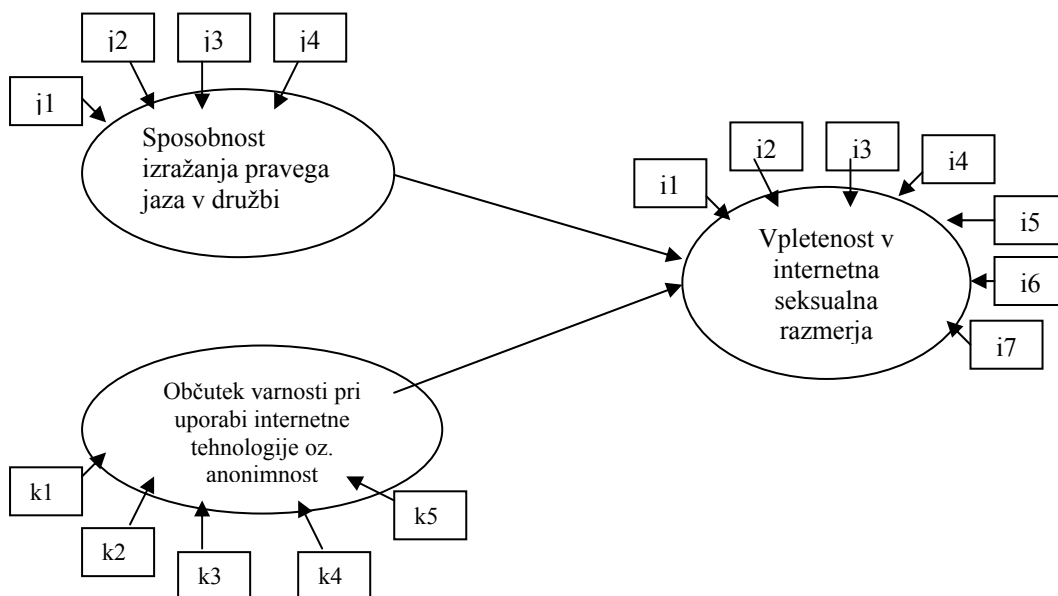
Hipoteza 2: Večji kot je občutek varnosti pri uporabi internetne tehnologije, intenzivnejša je vpletenost v internetna seksualna razmerja.

Argumentacija:

Posamezniki se lažje razkrijejo neznancem kot pa znancem, med drugim pa se trdno prijateljstvo (partnerstvo) razvija ravno z zaupanjem skrivnosti; *Strangers on a Train*. Internet omogoča anonimnost, z njo pa se odstranijo ovire v izražanju zunaj posameznikove socialne sfere (Bargh in drugi, 2002:35).

5.2 OPERACIONALIZACIJA

Slika 5.2.1: Prvi model operacionalizacije

5.2.1 Kratak opis metod uporabljenih v analizi

Za vse spremenljivke bom izvedel faktorsko analizo ter obenem izračunal Cronbachov alfa koeficient. Končni model bom analiziral s pomočjo regresijske analize.

Faktorska analiza je ena izmed metod za redukcijo podatkov. Pri faktorski analizi gre za študij povezav med spremenljivkami tako, da poizkušamo najti novo množico spremenljivk, ki predstavljajo to, kar je skupnega opazovanim spremenljivkam. Množica novih spremenljivk mora biti seveda manjša od množice merjenih spremenljivk. Z drugimi besedami: faktorska

analiza poizkuša poenostaviti kompleksnost povezav med množico opazovanih spremenljivk z razkritjem skupnih razsežnosti ali *faktorjev*, ki omogočajo vpogled v osnovno strukturo podatkov. Metoda je uporabna v vseh tistih primerih, ko zaradi različnih vzrokov neposredno merjenje neke spremenljivke ni možno. V tem primeru merimo samo indikatorje pojma oz. konstrukta, ki ga neposredno ne moremo meriti. S faktorjsko analizo nato ugotovimo ali so zveze med opazovanimi spremenljivkami (ali indikatorji) pojasnljive z manjšim številom posredno opazovanih spremenljivk ali faktorjev. V prvem delu faktorjske analize moramo najprej izračunati neznane parametre faktorjskega modela: faktorjske uteži in specifične variance. S tem smo varianco merjene spremenljivke razbili na del, ki je pojasnjen s skupnimi faktorji in na specifično varianco. Delež variance, ki je pojasnjena s skupnimi faktorji, imenujemo tudi *komunaliteta*. S faktorjsko analizo se prepričamo o številu dimenzij spremenljivke. Šele potem lahko izračunamo končno vrednost spremenljivke s pomočjo Likertovega lestvičenja.

Likertovo lestvico konstruiramo iz večjega števila spremenljivk, ki nam vse merijo isti koncept. Merjeni koncept želimo zaobjeti v eno samo spremenljivko, ki jo konstruiramo na naslednji način: vrednosti vseh spremenljivk, ki jih vključimo v konstrukcijo nove spremenljivke seštejemo, ter dobljeno vsoto delimo s številom spremenljivk. Pri tem pa je seveda potrebno paziti, da so vse spremenljivke “obrnjene v isto smer”, oziroma da vrednosti posamezne spremenljivke pri vsaki spremenljivki pomenijo oziroma na enak način merijo isti koncept.

Regresijska funkcija $Y = b_0 + b_1 X_1 + b_2 X_2 + \dots + b_m X_m + E$ nam kaže, kakšen bi bil vpliv spremenljivk X_1, X_2, \dots, X_m na spremenljivko Y, če razen teh vplivov ne bi bilo nobenih drugih vplivov. Spremenljivke X_1, X_2, \dots, X_m so neodvisne spremenljivke, spremenljivka Y je odvisna spremenljivka, E pa je člen napake, ki mu včasih rečemo tudi motnja ali disturbanca.

Cronbachov alfa koeficient je mera zanesljivosti, s katerim merimo zanesljivost indikatorjev, ki so vključeni v faktorjsko analizo. Lestvica mere zanesljivosti: $\alpha \geq 0,8$ zanesljivo

$0,6 \leq \alpha < 0,8$ zadovoljivo zanesljiv merski inštrument

$\alpha < 0,6$ nezanesljivo

Tabela 5.2.1: Stopnja vpletenosti v internetna seksualna razmerja je merjena na osnovi sedmih indikatorjev. Zaloga vrednosti za vseh sedem indikatorjev je: sploh ne drži, ne drži, niti – niti, drži, popolnoma drži.

	Vpletenost v internetna seksualna razmerja	Sploh ne drži	Ne drži	Niti - niti	Drži	Popolnoma drži
i1	Na internetu sem z osebo že imel virtualni seks(z neko osebo simuliral spolni odnos).	1	2	3	4	5
i2	Na internetu bi si želel spoznati osebo le za virtualni seks.	1	2	3	4	5
i3	Z osebo, s katero sem imel virtualni seks, hočem imeti tudi dejanski spolni odnos	1	2	3	4	5
i4	Na internetu si želim spoznati osebo za ljubezensko zvezo.	1	2	3	4	5
i5	Na internetu sem že spoznal osebo za ljubezensko zvezo.	1	2	3	4	5
i6	Internetne zveze se lahko razvijejo v prave, resnične ljubezenske zveze.	1	2	3	4	5
i7	V primeru že obstoječe realne ljubezenske zveze si želim tudi internetno.	1	2	3	4	5

Končna spremenljivka vpletenost v internetna seksualna razmerja bo sestavljena iz vseh sedmih indikatorjev (i1 do i7). Vse indikatorje bom vključil v regresijsko analizo (glej tabelo 5.2.1). Faktorska analiza nam poda faktorje, ki omogočajo vpogled v osnovno strukturo podatkov. Na podlagi faktorske analize, sem se odločil, da vse indikatorje vključim v raziskavo, saj so faktorske uteži pri vseh indikatorjih večje od 0,4¹⁷.

Tabela 5.2.2: Stopnja sposobnosti izražanja pravega jaza v družbi je merjena na osnovi štirih indikatorjev. Zaloga vrednosti za vseh osem indikatorjev je enaka kot pri prejšnji spremenljivki: sploh ne drži, ne drži, niti – niti, drži, popolnoma drži.

	Sposobnost izražanja pravega jaza v družbi	Sploh ne drži	Ne drži	Niti - niti	Drži	Popolnoma drži
j1	Zase lahko rečem, da se ne bojim ljudi.	1	2	3	4	5
j2	Dobro se znajdem v skupini neznanih ljudi.	1	2	3	4	5
j3	V družbi lažje spoznam ljudi, ki bi jim lahko zaupal, kot na internetu	1	2	3	4	5
j4	V družbi ponavadi nisem plašen niti tih.	1	2	3	4	5

Končna spremenljivka sposobnost izražanja pravega jaza v družbi bo sestavljena iz vseh štirih indikatorjev (j1 do j4). Vse indikatorje bom vključil v raziskavo, saj so faktorske uteži pri vseh indikatorjih večje od 0,4 (glej tabelo 5.2.2).

Tabela 5.2.3: Občutek varnosti oziroma anonimnosti pri uporabi internetne tehnologije je merjen na osnovi petih indikatorjev. Zaloga vrednosti za teh pet indikatorjev je: sploh ne drži, ne drži, niti – niti, drži, popolnoma drži.

	Občutek varnosti oz. anonimnost pri uporabi internetne tehnologije	Sploh ne drži	Ne drži	Niti - niti	Drži	Popolnoma drži
k1	Ko sem anonimen, se počutim bistveno bolj varno.	1	2	3	4	5
k2	Ko sem anonimen, se počutim svobodno.	1	2	3	4	5
k3	S tem, ko razkrivam svojo identiteto, sem bistveno bolj ogrožen.	1	2	3	4	5
k4	Na internetnih forumih lahko govorim kar želim, saj me nihče ne pozna.	1	2	3	4	5
k5	Na internetu lahko izrazim svoje resnične občutke, kadar sem anonimen.	1	2	3	4	5

¹⁷ SPSS izpisi natančnih rezultatov faktorske analize za posamezne spremenljivke se nahajajo v prilogi.

Končna spremenljivka občutek varnosti pri uporabi internetne tehnologije - anonimnost bo sestavljena iz vseh petih indikatorjev (k1 do k5) (glej tabelo 5.2.3). Vse indikatorje bom vključil v raziskavo, saj so factorske uteži pri vseh indikatorjih večje od 0,4.

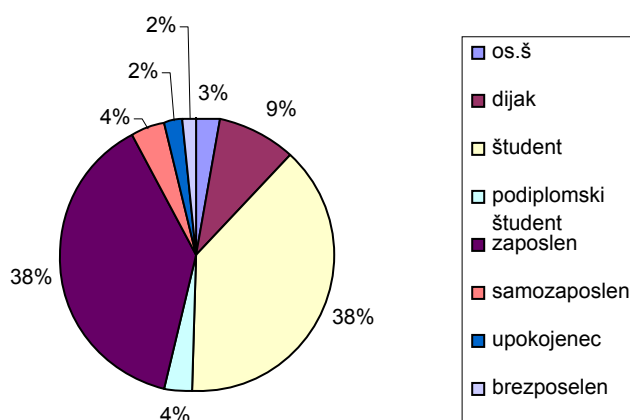
Pri nobeni spremenljivki ni bilo potrebe izločiti nobenega indikatorja, saj so uteži na faktorjih povsod večje od 0.4. Vse spremenljivke imajo eno dimenzijo, razen pri spremenljivki, ki meri izražanje pravega jaza v družbi, kjer se prva dimenzija nanaša na družbo, druga pa na internet.

Cronbachov alfa pa je pokazal zanesljivost vseh spremenljivk razen spremenljivke, ki meri izražanje jaza v družbi.

5.3 OPIS VZORCA IN ZBIRANJE PODATKOV

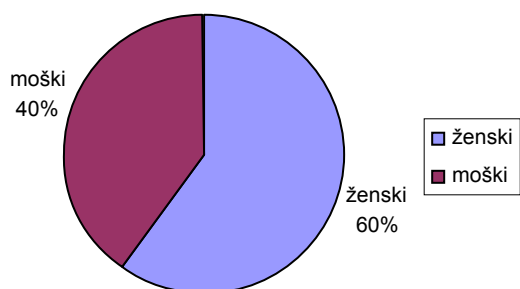
Podatke potrebne za analizo smo zbirali študentje s pomočjo web ankete o elektronskih odnosih, ki smo jo izvedli sami v okviru predmeta Raziskovanje javnega mnenja. Anketa je bila sestavljena iz različnih sklopov vprašanj zaprtega tipa. Na koncu so sledila še vprašanja demografskega tipa, kjer smo anketirance spraševali po spolu, letniku študija, letnici rojstva in kakšna je njihova stopnja izobrazbe. Anketa je bila izvedena maja 2005, vzorec pa sestavlja 311 anketirancev starosti od 13 do 83 let, ki so bili naključno izbrani oziroma so kot uporabniki interneta anketo reševali naključno. Povprečna starost uporabnikov je bila 29 let.

Grafikon 5.3.1: status anketirancev

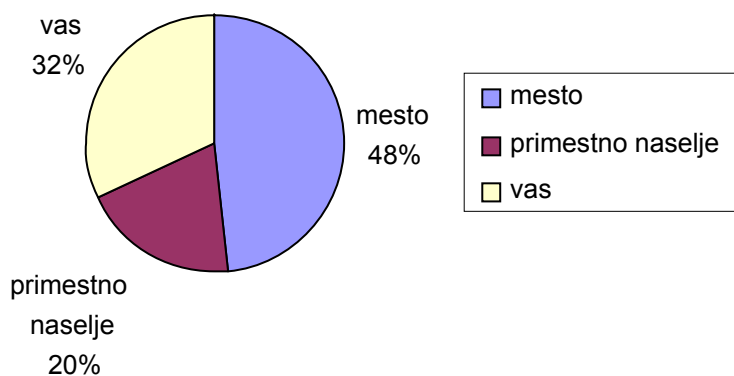
Največja deleža anketirancev predstavljajo študenti z 38 odstotki ter zaposleni z enakim deležem, nekaj je še dijakov (9%), deleži osnovnošolcev, upokojencev, samozaposlenih, brezposelnih ter podiplomskih študentov pa so minimalni, od 2 do 4 odstotki (glej grafikon 5.3.1).

Grafikon 5.3.2: spol anketirancev

Podatek, da je med anketiranci kar 20 odstotkov več oseb ženskega kot moškega spola, nam prikaže zanimivo sliko o samih uporabnikih interneta (glej grafikon 5.3.2). Poleg tega, da je bila anketa izvedena in pretežno tudi reševana v okviru Fakultete za družbene vede, kjer je odstotek ženskega spola večji od odstotka moškega, je vzrok po mojem mnenju tudi v tem, da imajo osebe ženskega spola na splošno večjo potrebo po komunikaciji z ostalimi kot osebe moškega spola, kar se odraža tudi na internetu.

Grafikon 5.3.3: okolje anketirancev

Anketiranci so pretežno iz mest (48%), najmanjši delež je primestnežev (20%), ostali pa so vaščani (32%) (glej grafikon 5.3.3).

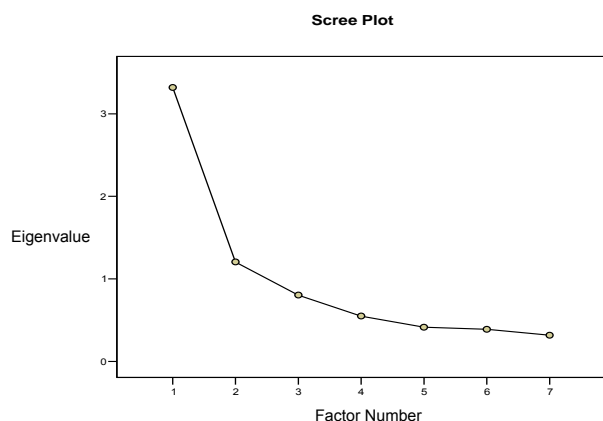
5.4 STATISTIČNA ANALIZA

V okviru faktorjske analize sem s pomočjo »scree plot-a« določil število faktorjev pri vsaki od opredeljenih spremenljivk. Odvisno spremenljivko vpletenost v internetna seksualna razmerja sestavlja en faktor, ki vsebuje vse indikatorje (i1 do i7), saj so komunalitete (odstotek variance pojasnjen s skupnimi faktorji) posameznih indikatorjev večje od 0,2. V primeru, da bi bile komunalitete manjše od 0,2, bi indikator izločil, saj ne bi meril istega koncepta. Z izbiro enega faktorja pojasnimo 39,28% variabilnosti.

Ravno tako neodvisno spremenljivko občutek varnosti/anonimnosti pri uporabi internetne tehnologije sestavlja en faktor vseh petih indikatorjev (k1 do k5) z odstotkom pojasnjene variance 48,9%.

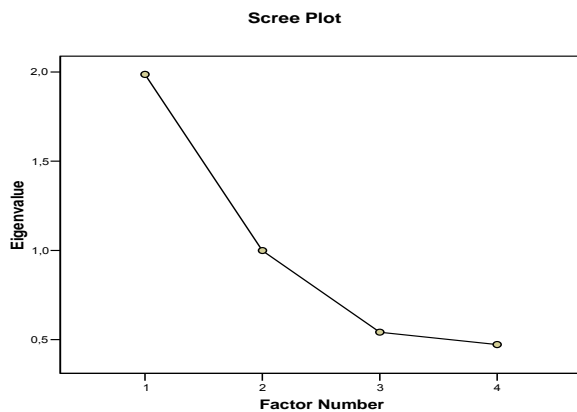
Druga neodvisna spremenljivka, ki meri izražanje pravega jaza v družbi, je sestavljena iz dveh dimenzij, kjer se prva dimenzija nanaša na vedenje posameznika v družbi, druga pa na posameznikovo zaupanje. Kljub temu sem se v nadaljnji analizi odločil za uporabo enega faktorja z vsemi vključenimi indikatorji (j1 do j4), saj obe dimenziji merita koncept družbene vključenosti posameznika. Razdeljenost na dva faktorja se kaže tudi z odstotkom manjše pojasnjene variance, ki znaša 37,6%.

Grafikon 5.4.1: Porazdelitev faktorjev za spremenljivko Vpletenost v internetna seksualna razmerja

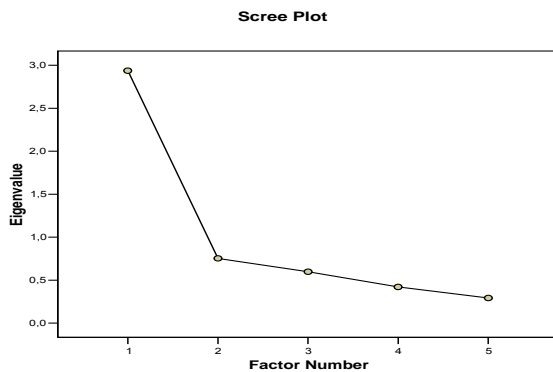
Alpha = 0,803

Grafikon 5.4.2: Porazdelitev faktorjev za spremenljivko Sposobnost izražanja pravega jaza v družbi

Alpha = 0,627

Grafikon 5.4.3: Porazdelitev faktorjev za spremenljivko Varnost/anonimnost pri uporabi internetne tehnologije

Alpha = 0,822

Izkaže se, da indikatorji za spremenljivko izražanje pravega jaza v družbi niso preveč zanesljivi (Alpha=0,627), kar lahko pomeni, da so si anketirani drugače interpretirali indikatorje. Vzrok za to je lahko v sami številčnosti indikatorjev, saj so bili le štirje, ki so anketiranca morda silili v določen odgovor (glej grafikon 5.4.2).

Indikatorji za spremenljivki vpletenost v internetna seksualna razmerja (Alpha=0,803) (glej grafikon 5.4.1) er občutek varnosti pri uporabi internetne tehnologije – anonimnost (Alpha=0,822) (glej grafikon 5.4.3) so se izkazali za zanesljive, kar pomeni, da je lestvica dobra za nadaljnjo analizo podatkov.

5.4.1 Osnovne statistike izvedenih spremenljivk

Tabela 5.4.1.1: prikaz frekvenc za spremenljivko vpletenost v internetna seksualna razmerja

	Na internetu sem z osebo že imel virtualni seks(z neko osebo simuliral spolni odnos).	Na internetu bi si želel spoznati osebo le za virtualni seks.	Z osebo, s katero sem imel virtualni seks, hočem imeti tudi dejanski spolni odnos.	Na internetu si želim spoznati osebo za ljubezensko zvezo.	Na internetu sem že spoznal osebo za ljubezensko zvezo.	Internetne zveze se lahko razvijejo v prave, resnične ljubezenske zveze.	V primeru že obstoječe realne ljubezenske zveze si želim tudi internetno.
Je odgovorilo	309	306	285	306	308	303	303
Sploh ne drži (1)	71,8%	70,6%	80,0%	55,2%	63,0%	17,5%	73,3%
Ne drži(2)	10,7%	15,7%	8,1%	16,3%	12,3%	6,6%	14,2%
Niti-niti (3)	5,2 %	8,5%	6,0%	14,4%	6,8%	25,7%	8,3%
Drži (4)	6,1%	3,6%	3,9%	11,1%	7,8%	34,7%	2,6%
Popolnoma drži(5)	6,1%	1,6%	2,1%	2,9%	10,1%	15,5%	1,7%

Iz tabele 5.4.1.1 je razvidna nizka vpletenost, sploh pri vprašanih o internetni spolnosti, nekoliko večja je pri vprašanih o ljubezenskih zvezah na internetu.

Tabela 5.4.1.2: prikaz frekvenc za spremenljivko izražanje pravega jaza v družbi

	V družbi ponavadi nisem plašen in tih ¹⁸ .	Zase lahko rečem, da se ne bojim ljudi.	Dobro se znajdem v skupini neznanih ljudi.	V družbi lažje spoznam ljudi, ki bi jim lahko zaupal ¹⁹ .
Je odgovorilo	300	300	298	289
Sploh ne drži (1)	3,0%	2,3%	2,7%	1,4%
Ne drži(2)	8,0%	5,7%	14,8%	5,2%
Niti-niti (3)	28,3%	20,8%	33,9%	24,2%
Drži (4)	43,3%	51,3%	38,3%	40,8%
Popolnoma drži(5)	17,3%	19,8%	10,4%	28,4%

V tabeli 5.4.1.2 se odgovori anketirancev nagibajo k večji ekstravertiranosti v družbi praktično pri vseh vprašanih, vseeno pa ni bistvenih odstopanj.

Tabela 5.4.1.3: prikaz frekvenc za spremenljivko občutek varnosti oziroma anonimnost pri uporabi internetne tehnologije

	Ko sem anonimen, se počutim bistveno bolj varno.	Ko sem anonimen, se počutim svobodno.	S tem, ko razkrivam svojo identiteto, sem bistveno bolj ogrožen.	Na internetnih forumih lahko govorim kar želim, saj me nihče ne pozna.	Na internetu lahko izrazim svoje resnične občutke, kadar sem anonimen.
Je odgovorilo	223	223	223	222	219
Sploh ne drži (1)	6,7%	8,5%	4,9%	15,3%	11,4%
Ne drži(2)	15,7%	14,8%	23,3%	31,1%	26,0%
Niti-niti (3)	27,4%	28,7%	28,3%	24,8%	24,2%
Drži (4)	35,9%	37,7%	35,0%	22,1%	27,9%
Popolnoma drži(5)	14,3%	10,3%	8,5%	6,8%	10,5%

¹⁸ Spremenljivka je rekodirana.

¹⁹ Spremenljivka je rekodirana.

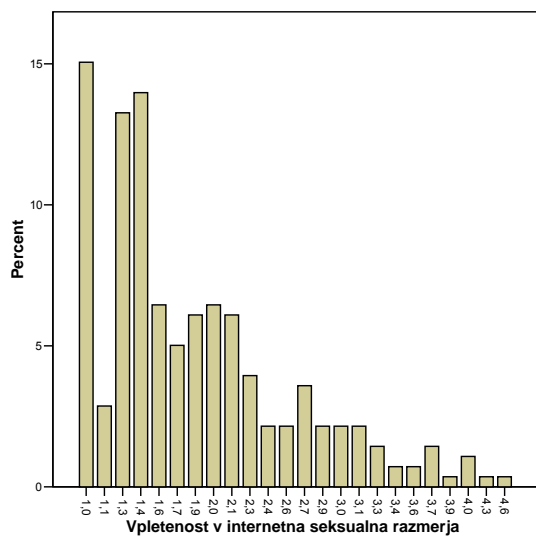
Razvidna je večinska razporejenost anketirancev okoli sredine, a še vseeno se opazi, da so posamezniki še vedno rajši bolj skriti; anonimni in se tako počutijo varneje (glej tabelo 5.4.1.3).

Tabela 5.4.1.4: Deskriptivne statistike

	Vpletenost v internetna seksualna razmerja	Izražanje pravega jaza v družbi	Varnost/anonimnost pri uporabi interneta
N	279	288	218
Povprečje	1,84	3,68	3,11
Standardni odklon	,758	,644	,859
Asimetrija	,772	-,401	-,084
Sploščenost	1,111	,940	-,132

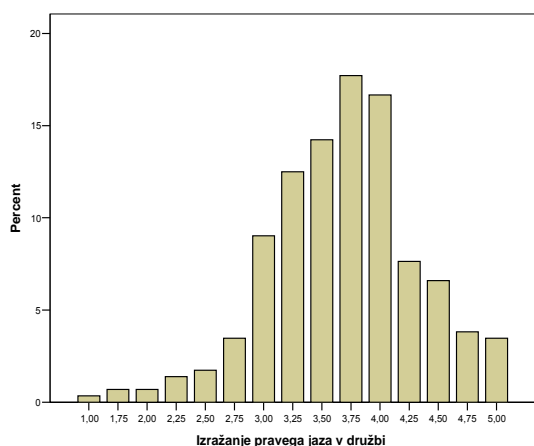
Iz tabele 5.4.1.4 je razvidno, da so se anketiranci odločali za vrednosti, ki izražajo dokaj nizko vpletenost v internetna seksualna razmerja, srednje močno izražanje pravega jaza v družbi (relativno večja ekstravertiranost) ter ravno tako srednjo stopnjo občutka varnosti oz. anonimnosti pri uporabi interneta. Porazdelitev spremenljivk pa je prikazana in opisana spodaj.

Grafikon 5.4.1.1: Porazdelitev seštevka spremenljivke vpletenost v internetna seksualna razmerja

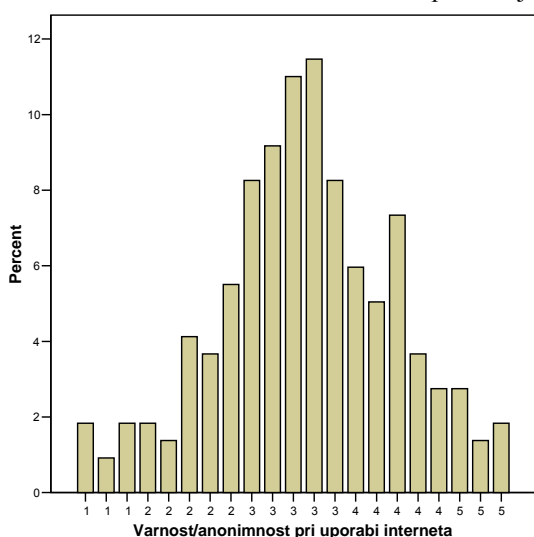
Na levi strani so anketiranci, ki so manj vpleteni v internetna seksualna razmerja, na desni pa tisti, ki so bolj (glej grafikon 5.4.1.1). Povprečje znaša 1.84, kar pomeni, da anketiranci internetno spolnost ne prakticirajo ravno pogosto. To pokaže tudi očitna asimetrija v desno.

Grafikon 5.4.1.2: Porazdelitev seštevka spremenljivke izražanje pravega jaza v družbi

Na levi strani so anketiranci, ki so na podlagi vprašanj o izražanju pravega jaza v družbi bolj introvertirani, na desni pa bolj ekstravertirani (glej grafikon 5.4.1.2). Povprečje znaša 3.68, kar pomeni, da anketirancem v družbi ni pretirano težko izražati pravega jaza, ni pa tudi enostavno. Rahla asimetrija v levo pokaže, da je odstotek bolj ekstravertiranih malenkost višji.

Grafikon 5.4.1.3: Porazdelitev seštevka spremenljivke Varnost / anonimnost pri uporabi interneta

Na desni strani so anketiranci, ki se na podlagi vprašanj o anonimnosti počutijo na internetu bolj varno, na levi pa ravno obratno (glej grafikon 5.4.1.3). Povprečje znaša 3.11, kar pomeni, da je anketirancem v glavnem vseeno, če so anonimni ali ne; se pravi, da se ne počutijo bistveno ogrožene v primeru razkritja svoje identitete na internetu. Skorajšnja simetrija.

5.4.2 Bivariatna analiza

Izračunal sem korelacije med vsemi spremenljivkami, ki sem jih vključil v analizo regresije. Korelacijska matrika podaja povezanost med odvisno spremenljivko in dvema neodvisnima spremenljivkama. Pearsonove koeficiente korelacije med vsakima dvema spremenljivkama podajam v korelacijski tabeli.

Tabela 5.4.2.1: Izračun korelacij med spremenljivkami

		Vpletenost v internetna seksualna razmerja	Izražanje pravega jaza v družbi	Varnost/anonimnost pri uporabi interneta
Vpletenost v internetna seksualna razmerja	Pearson Koeficient	1		
	Stopnja značilnosti	.		
	N	279		
Izražanje pravega jaza v družbi	Pearson Koeficient	-,135(*)	1	
	Stopnja značilnosti	,029	.	
	N	261	288	
Varnost/anonimnost pri uporabi interneta	Pearson Koeficient	,036	-,260(**)	1
	Stopnja značilnosti	,624	,000	.
	N	192	203	218

** Korelacija je značilna pri stopnji značilnosti manj od 0,01

*Korelacija je značilna pri stopnji značilnosti manj od 0,05 in več od 0,01

- Koeficient korelacije med vpletenostjo v internetna seksualna razmerja in izražanjem pravega jaza v družbi znaša -0,135 in je statistično značilen (glej tabelo 5.4.2.1). Posamezniki, ki so bolj vpleteni v internetna seksualna razmerja, so v družbi bolj introvertirani oziroma težje izražajo svoj pravi jaz.
- Koeficient korelacije med vpletenostjo v internetna seksualna razmerja in anonimnostjo pri uporabi interneta znaša 0,036 in ni statistično značilen (glej tabelo 5.4.2.1).
- Koeficient korelacije med anonimnostjo pri uporabi interneta in izražanjem pravega jaza v družbi znaša -0.260 in je statistično značilen (glej tabelo 5.4.2.1). To pomeni, da anketiranci, ki so bolj ekstravertirani, ne čutijo potrebe po skrivanju svoje identitete na internetu.

5.4.3 Preverjanje modela in hipotez

Za preverjanje modela in hipotez sem uporabil regresijsko analizo. Pri analizi regresijske funkcije sem uporabil metodo 'enter', ki v regresijski model vključi vse izbrane spremenljivke.

Statistična značilnost t – statistike:

*** $p < 0,01$

** $0.01 < p < 0,05$

* $0.05 < p < 0,10$

brez $p > 0,10$

B – nestandardizirani koeficient

Beta – standardizirani koeficient

t- statistika s stopnjo značilnosti

R – determinacijski koeficient, ki nam pove odstotek pojasnjene variance (povezanost odvisne spremenljivke z vsemi neodvisnimi spremenljivkami)

F – test, s katerim testiramo celotni regresijski model (manjša kot je statistična značilnost F- statistike, boljši je regresijski model)

Tabela 5.4.3.1: Prikaz regresijskih vrednosti

Neodvisne spremenljivke	B	Beta	t
(Constant)	2,997		6,491***
PRAVI JAZ	-,276	-,212	-2,833***
ANONIMNOST/ VARNOST	-,007	-,007	,923

R = 0,211

R² = 0,044

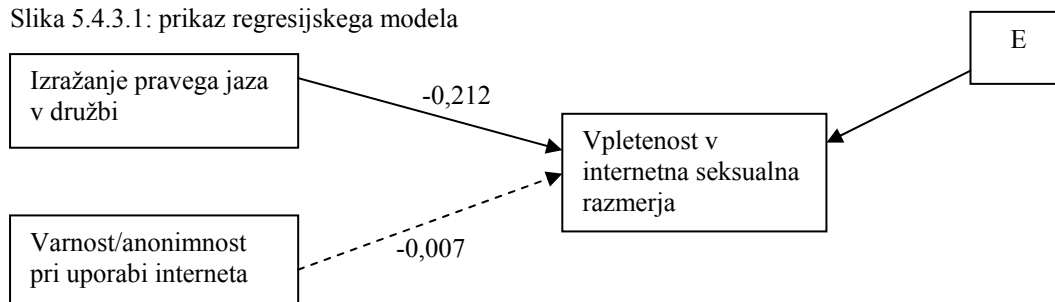
R² pop = 0,034

F = 4,165***

F – statistika je 4,165*** ($p < 0,05$; ker je statistična značilnost F– statistike manjša od 0,05; je regresijski model dober oziroma statistično značilen). Metoda enter v regresijski model vključi vse izbrane spremenljivke in oceni vse regresijske koeficiente za vse neodvisne spremenljivke. S tem modelom pojasnim 3,4 % variance odvisne spremenljivke z neodvisnimi spremenljivkami. Odstotek pojasnjene variance je relativno majhen, kar pomeni, da na vpletenost v seksualna razmerja poleg izražanja pravega jaza vplivajo tudi ostali dejavniki.

Regresijski model:

Slika 5.4.3.1: prikaz regresijskega modela

Vpliv neodvisne spremenljivke Izražanje pravega jaza v družbi na odvisno spremenljivko Vpletenost v internetna seksualna razmerja je statistično značilen (glej sliko 5.4.3.1). Negativna vrednost regresijskega koeficienta vpliva na to, da so introvertirani posamezniki zaradi težjega izražanja identitete v družbi, bolj vpleteni v internetna seksualna razmerja oziroma ekstravertirani ne čutijo tolikšne potrebe po tovrstni vpletenosti.

Vpliv druge neodvisne spremenljivke Varnost/anonimnost pri uporabi interneta na odvisno spremenljivko Vpletenost v internetna seksualna razmerja pa je statistično neznačilen (glej sliko 5.4.3.1).

Preverjanje hipotez

Hipoteza 1: Manjša kot je posameznikova sposobnost izražanja pravega jaza v realnem seksualnem razmerju, večja je vpletenost v internetna seksualna razmerja.

Rezultati pokažejo, da so posamezniki, ki so bolj vpleteni v internetna seksualna razmerja, tudi bolj introvertirani, se pravi tudi v družbi težje izražajo svoj pravi jaz, kar se s teoreskim okvirom in postavljeno hipotezo ujema, zato jo lahko v celoti **potrdim**.

Hipoteza 2: Večji kot je občutek varnosti pri uporabi internetne tehnologije, intenzivnejša je vpletenost v internetna seksualna razmerja.

Smer povezave kaže v pravo smer, kar pomeni, da se posamezniki, ki so bolj vpleteni v internetna seksualna razmerja, počutijo bolj varno, če so anonimni, vendar je stopnja značilnosti premajhna, da bi hipotezo potrdil. Do teh rezultatov pride, saj po mojem mnenju anonimnost onemogočata obstojnost in trajnost interakcije. Posamezniki v večini primerov sčasoma pričakujejo prehod iz virtualne v fizično obliko spolnosti oziroma odnosa. Potreba po anonimnosti v tem primeru ni ključnega pomena, morda le na začetku za lažjo samoprezentacijo, kasneje pa se razblini. Vpliva anonimnosti na internetna seksualna razmerja pa nisem uspel kvalitetno meriti tudi zaradi nepreverjenih indikatorjev, saj niti v literaturi nisem izsledil ustreznih instrumentov za izmero teh pojmov.

6. ZAKLJUČEK

Tradicionalno družbo nadomešča družba, v katerih prevladujejo instrumentalni in neosebni odnosi. Rešitev do neke mere ponujajo virtualni odnosi, zato glavno mesto v moji nalogi zavzema analiza identitete skozi internetno interakcijo, preko katere se virtualni odnosi vzpostavijo, izoblikujejo in ohranjajo. Ključna razlika je v tem, da smo v *face-to-face* interakcijah fizično prisotni, medtem ko v interakciji na medmrežju nismo. Odsotnost neverbalnih znakov, manjši občutek socialne prisotnosti pri virtualni interakciji se posledično kaže v večji anonimnosti delovanja posameznikov, kar spodbuja asocialno vedenje.

Pozitivne posledice so pomembne predvsem za posameznike, ki se težje vključujejo v širše družbeno življenje. Osebe, ki so stigmatizirane, ki imajo težave s komunikacijo, lahko iščejo prek spleta nekakšno rešitev. Internetna orodja jim ponujajo večji občutek samozavesti, tako postanejo posledično bolj odločni, bolj hrabri.

Res je, da je sproščujoče se občasno odmakniti od vsakdana v virtualni prostor in sneti masko, igrati spolne igrice brez predsodkov in slabe vesti, eksperimentirati z identitetami, se postavljati v vloge sijajnih ljubimcev in s tem tudi krepiti pogum in samozavest, konec koncev spoznavati sebe. To je do neke mere celo zdravo, v smislu da nekako napolnimo baterije preden se zopet vrnemo v realno življenje, seveda odvisno od vsakega posameznika. Pluralnost identitet, katero v kiberprostoru omogoči anonimnost, je po mojem mnenju prisotna le na začetku, kajti če gledam z vidika spoznavanja oseb na medmrežju z namenom kasnejšega srečanja v živo dvomim, da gre za pretirano izmišljanje in zavajanje, vsaj glede izgleda ne, saj se dejansko na koncu osebi tudi srečata. Vzroki za srečanje v živo so lahko zgolj seksualne narave, prijateljski ali ljubezenski. Predvsem pri slednjih je prisotno ogromno čustev, ki se razvijejo skozi dopisovanje še preden pride do faze srečanja v živo. Nekateri se na podlagi medsebojnih romantičnih internetnih izkušenj celo zaljubijo in preidejo v skupno življenje, saj se na medmrežju lahko globlje (in hitreje) spoznajo brez motenj in ovir fizičnega okolja in predvsem prisotnosti telesa, ki bi z že prej omenjenimi motečimi dejavniki (sramežljivost, različne geste,...) spoznavanje upočasnilo ali celo prekinilo.

V nalogi sem predpostavil, da spremenljivki sposobnost izražanja pravega jaza v družbi ter anonimnost vplivata na vpletenost v internetna seksualna razmerja in sicer da posamezniki, ki svoj pravi jaz v družbi težje izražajo, to lažje storijo na internetu in se posledično tudi intenzivneje vpletajo v internetna seksualna razmerja zaradi neuspešnih poskusov v realnem

življenju. Drugi vzrok, ki vpliva na vpletenost v internetna seksualna razmerja pa je anonimnost, ki omogoča varnost uporabnikov pri uporabi interneta v ta namen.

Prvo hipotezo sem v celoti potrdil, druge hipoteze mi ni uspelo potrditi. Prva hipoteza, ki pravi, da manjša kot je posameznikova sposobnost izražanja pravega jaza v realnem seksualnem razmerju, večja je vpletenost v internetna seksualna razmerja, se je na podlagi teorije izkazala za točno, in sicer, da so ljudje, ki so bolj vpleteni v internetna seksualna razmerja hkrati tudi bolj introvertirani in ne ekstravertirani. Stopnja značilnosti je premajhna, da bi drugo hipotezo, ki pravi, da se posamezniki, ki so bolj vpleteni v internetna seksualna razmerja počutijo bolj varno, če so anonimni, potrdil. Načeloma naj bi se posamezniki, ki so bolj vpleteni v internetna seksualna razmerja, počutili bolj varno, če so anonimni, vendar se izkaže, da anonimnost kot sama ni predpogoj za občutek bistvene ogroženosti v primeru razkritja svoje identitete na internetu pri bolj vpletenih uporabnikih v internetna seksualna razmerja. Vzrok za statistično neznačilne povezave oziroma korelacije med določenimi spremenljivkami ter za sam model, ki se je na koncu sicer izkazal za dobrega, bi lahko pripisal tudi veliki tematski obširnosti izvedene *web* ankete, ki mi ni omogočila poglobljenih vprašanj na to temo, saj sem moral kar nekaj indikatorjev zreducirati in prilagoditi že v samem začetku pred izvedbo ankete. K bolj natančnim rezultatom bi lahko pripomoglo tudi daljše obdobje izvajanja ankete, ki bi omogočilo bolj razvejan, predvsem pa večji vzorec anketirancev.

Z vidika današnjega toka in načina življenja pa sem neodvisno od opravljene analize vzel v razmislek, ali je uporabnik internetnih klepetalnic oseba, ki je zares introvertirana ali le izkorišča pozitivno možnost virtualne neomejenosti, ki ji pravzaprav vzame manj časa in truda pri spoznavanju oseb in navezovanju stikov, ljubezenskih kot tudi prijateljskih, kot pa bi ga porabila za temu namenjeno družabno udejstvovanje v fizičnem prostoru ter ga raje izkoristi drugače, morda bolj učinkovito. Za nadaljnje, bolj poglobljeno raziskovanje bi bilo smotno analizirati povezanost nekaterih demografskih dejavnikov, kot sta na primer starost in okolje v katerem osebe živijo, z vpletenostjo v internetna seksualna razmerja. Tako bi posledično pojasnili stopnjo intro oziroma ekstravertiranosti anketirancev s predpostavko, da se z višjo starostjo socialna omrežja ožajo, v manj naseljenih področjih pa so ozka že sama po sebi, kar vodi v intenzivnejše oblikovanje virtualnih medosebnih odnosov, seksualnih, ljubezenskih ali prijateljskih.

Če pa se osredotočim na dobljene rezultate analize, lahko nalogo na podlagi potrjene prve in ovržene druge hipoteze zaključim s sklepno mislijo, da izražanje spolnosti v družbi ne predstavlja več tolikšnega tabuja, kot ga je v preteklosti. Med uporabniki internetnega

izražanja spolnosti, čeprav introvertiranimi, se izraža zanimanje, pogum in samozavest, ki ni odvisna zgolj od faktorja anonimnosti, saj njihov primarni namen ni toliko v igranju identitetnih in spolnih igric, temveč bolj v vzpostavitvi virtualne ljubezenske zveze z možnostjo nadaljevanja oziroma nadgradnje v realnem življenju in prostoru.

7. LITERATURA

Bargh, John A., McKenna, Katelyn Y.A., Fitzsimons, Grainne M. (2002): Relationship formation on the internet: What's the big attraction?. *Journal of social issues*, 58, 1, 33-49.

Beck, Ulrich, Beck, Elisabeth G. (1996): Individualizacija in "tveganje svobode": Perspektive in nasprotja k subjektu usmerjene sociologije. *Teorija in praksa*, družboslovna revija, 33, 5, 817-838.

Caplan, Scott E. (2003): Preference for Online Social Interaction: A Theory of Problematic Internet Use and Psychosocial Well-Being. *Communication Research: Sage*, 30, 6, 625-646.

Cate, Fred (1996): Cybersex: Regulating Sexually Explicit Expression on the Internet. *Behavioral Sciences & the Law*, 14, 2, 145-167.

Chatterjee, Bela (2000): Cyberpornography, cyberidentities and law. *International Review of Law, Computers & Technology*, 14, 1, 89-94.

Chester, Andrea (1998): Online teaching: Encouraging collaboration through anonymity. *Journal of CMC*, 4, 2, Dostopno na <http://www.ascusc.org/jcmc/vol4/issue2/chester.htm> (12. november 2006).

Cooper, Simon (1997): Plenitude and Alienation: The Subject of Virtual Reality. V Holmes, David (1997): *Virtual Politics (Identity & Community Cyberspace)*. Sage.

Fisher, William A. & Barak, Azy. (2001): Internet Pornography: A Social Psychological Perspective on Internet Sexuality. *Journal of Sex Research*, 38, 4, 312-324 .

Goffman, Erving (1959): *Presentation of self in everyday life*. Doubleday anchor books. New York.

Griffiths, Mark. (2000): Excessive Internet Use: Implications for Sexual Behavior. *CyberPsychology & Behavior*, 3, 4, 537-553.

Gross, Elisheva F., Juvonen, Jaana, Gable, Shelly L. (2002): Internet use and well-being in adolescence. *Journal of social issues*, 58, 1, 75-91.

Henderson, Samantha, Gilding, Michael (2004): "I've never clicked this much with anyone in my life": trust and hyperpersonal communication in online relationship. *New media & society*. London: Thousand oaks, New Delhy: Sage, 6, 4, 487-506.

Holmes, David (1997): Virtual Identity: Communities of Broadcast, Communities of Interactivity. V Holmes, David (1997): *Virtual Politics (Identity & Community Cyberspace)*. Sage.

- Horvath, Peter** (2002): Psychological predictors of internet social communication. *Journal of CMC*, 7, 4, Dostopno na <http://www.ascusc.org/jcmc/vol7/issue4/horvath.html> (7. december 2006).
- James, Paul, Carkeek, Freya** (1997): The Abstract Body: From Embodied Symbolism to Techno Disembodiement. V Holmes, David (1997): *Virtual Politics (Identity & Community Cyberspace)*. Sage.
- Jones, Steven** (1997): The internet and its social landscape. V Steven Jones (ur.): *Virtual culture : identity and communication in cybersociety*. London: Thousand oaks, New Delhy: Sage, 7-36.
- Kitchin, Rob** (1998): *Cyberspace : The world in the wires*, Chichester.
- Kraut, Robert, Kiesler, Sara, Boneva, Bonka, Cummings, Jonathon** (2002): Internet paradox revisited. *Journal of social issues*, 58, 1, 49-75.
- Kraut, Robert, Patterson, M., Kiesler, Sara** (1998): Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and well-being. *American psychologist*, 53, 9, 1017-1032.
- Marx, Gary T.** (1999): What's in a name? Some reflections on the sociology of anonymity. *The information society-special issue on anonymous communication, The information society*, 15, 2, 99-112, Dostopno na <http://web.mit.edu/gtmarx/www/anon.htm> (20. november 2006).
- McCreadie Lillie, Jonathan James.** (2002): Sexuality and Cyberporn: Towards a new Agenda for Research. *Sexuality & Culture*, 6, 2, 25-48.
- McKenna, Katelyn Y. A., Bargh, John A.** (2000): Plan 9 From Cyberspace: The Implications of the Internet for Personality and Social Psychology. *Personality and Social Psychology Review*, 4, 1, 57-75.
- McKenna, Katelyn Y.A., Green, Amie S., Gleason, Marci E.J.** (2002): Can you see real me? Activation and expression of the true self. *Journal of social issues*, 58, 1, 9-33.
- McLaughlin, Margaret L., Osborne, Kerry K., Ellison, Nicole B.** (1997): Virtual community in telepresence environment. V: Steven Jones (ur.): *Virtual culture : identity and communication in cybersociety*. London: Thousand oaks, New Delhy: Sage, 146-169.
- Miller, Hugh** (1995): *The presentation of self in electronic life: Goffman on the internet*, Dostopno na <http://www.ess.ntu.ac.uk/miller/cyberpsych/goffman.htm> (12. december 2006).
- Musil, Bojan** (2001): Kiberpsihologija – psihologija kiber prostora: Itrapersonalni in interpersonalni pojavi (2. del), *Anthropos*, 4/6, 353-370.
- Myers, David** (1987): Anonymity is part of the magic: Individual manipulation of CMC contexts. *Qualitative society*, 10, 3, 251-266, Dostopno na <http://www.ascusc.org/jcmc/vol7/issue4/horvath.htm> (22. november 2006).

- Parker, Trent & Wampler, Karen** (2003): How Bad Is It? Perceptions of the Relationship Impact of Different Types of Internet Sexual Activities. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*, 25, 4, 415-430.
- Petrič, Gregor** (2003): *Družbeno delovanje v omrežju svetovnega spleta: individualni in strukturni vidiki*, doktorska disertacija.
- Schneider, Jennifer** (2000): A Qualitative Study of Cybersex Participants: Gender Differences, Recovery Issues, and Implications for Therapists. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 7, 4, 249-279.
- Stein, Dan J., Black, Donald W., Shapira, Nathan A., Spitzer, Robert L.** (2001): Hypersexual disorder and preoccupation with Internet pornography. *The American Journal of Psychiatry*, 158-168.
- Šadl, Zdenka** (1996): Emocionalna dimenzija subjektivitete. *Teorija in praksa*, družboslovna revija, 33, 5, 749-758.
- Šadl, Zdenka** (1997): Spremembe emocionalnih stilov – od industrijske moderne k visoki modernosti. *Časopis za kritiko znanosti*, 25, 183, 161-176.
- Trček, Feanc** (2003): *Problemi informacijske (ne)dostopnosti*. Zbirka Kiber, Center za prostorsko sociologijo.
- Trček, Franc, Kovačič, Matej** (2000): Kiberseks in pornografija na internetu. *Teorija in praksa*, družboslovna revija, 37, 6, 10069-10081.
- Tyler, Tom R.** (2002): Is Internet Changing Social Life? It Seems the More Things Change, the More They Stay the Same. *Journal Of Social Issues*, 58, 1, 195-205.
- Turkle, Sherry** (1996): *Life on the screen: identity in the age of internet*, London: Wedenfeld&Nicolson.
- Ule, Mirjam** (2005): *Psihologija komuniciranja*. Zbirka Psihologija vsakdanjega življenja, FDV.
- Ule, Mirjam** (2000): *Sodobne identitete: V vrtincu diskursov*. Zbirka Sophija, 6.
- Valkenburg, Patti M., Schouten, Aleksander P., Peter, Jochen** (2005): Adolescents' identity experiments on the internet. *New media & society*. London: Thousand oaks, New Delhy: Sage, 7, 3, 383-402.
- Vasseleu, Cathryn** (1997): Virtual Bodies / Virtual Worlds. V Holmes, David (1997): *Virtual Politics (Identity & Community Cyberspace)*. Sage.
- Ven-hwei Lo; Ran Wei** (2002): Third-person effect, gender, pornography on the Internet. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 46, 1, 13-34.

- Vučak, Milla** (1990): Erving Goffman: dramaturgija svakodnevnog života. *Kulturni radnik*, 43, 5, 101-113.
- White, Michele** (2003): Too close to see: men, women and webcams. *New media & society*. London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage, 5, 1, 7-28.
- Whitty, Monica Therese** (2003): Cyber-flirting: Playing at Love on the Internet. *Theory & Psychology: Sage*, 13, 3, 339-357.
- Willson, Michele** (1997): Community In The Abstract: A Political and Ethical Dilemma. V Holmes, David (1997): *Virtual Politics (Identity & Community Cyberspace)*. Sage.
- Wise, Patricia** (1997): Always already Virtual: Feminist Politics in Cyberspace. V Holmes, David (1997): *Virtual Politics (Identity & Community Cyberspace)*. Sage.
- Žižek, Slavoj** (1997): Kiberprostori ali možnost prekoračiti fantazmo. *Problemi*, 35, 7-8, 21-39.
- Žižek, Slavoj** (1996): Kiberprostori neznosna zaprtost bivanja. *Razpol*, 34, 9, 101-132.
- Žižek, Slavoj** (1999): Realno Kiberprostora. *Problemi*, 37, 3-4, 5-16.

9. PRILOGA

Faktorska analiza za sprem. vpletenost v internetna seksualna razmerja

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	Analysis N
Na internetu sem z osebo že imel virtualni seks(z neko osebo simuliral spolni odnos).	1,66	1,224	279
Na internetu bi si želel spoznati osebo le za virtualni seks.	1,48	,917	279
Z osebo, s katero sem imel virtualni seks, hočem imeti tudi dejanski spolni odnos	1,40	,923	279
Na internetu si želim spoznati osebo za ljubezensko zvezo.	1,86	1,173	279
Na internetu sem že spoznal osebo za ljubezensko zvezo.	1,84	1,330	279
Internetne zveze se lahko razvijejo v prave, resnične ljubezenske zveze.	3,20	1,299	279
V primeru že obstoječe realne ljubezenske zveze si želim tudi internetno.	1,45	,867	279

Communalities

	Initial	Extraction
Na internetu sem z osebo že imel virtualni seks(z neko osebo simuliral spolni odnos).	,520	,532
Na internetu bi si želel spoznati osebo le za virtualni seks.	,522	,492
Z osebo, s katero sem imel virtualni seks, hočem imeti tudi dejanski spolni odnos	,485	,524
Na internetu si želim spoznati osebo za ljubezensko zvezo.	,419	,373
Na internetu sem že spoznal osebo za ljubezensko zvezo.	,431	,413
Internetne zveze se lahko razvijejo v prave, resnične ljubezenske zveze.	,271	,176
V primeru že obstoječe realne ljubezenske zveze si želim tudi internetno.	,257	,239

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Total Variance Explained

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	3,319	47,415	47,415	2,750	39,279	39,279
2	1,205	17,211	64,625			
3	,804	11,481	76,107			
4	,550	7,853	83,960			
5	,415	5,935	89,894			
6	,389	5,563	95,457			
7	,318	4,543	100,000			

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Factor Matrix^a

	Factor
	1
Na internetu sem z osebo že imel virtualni seks(z neko osebo simuliral spolni odnos).	,729
Na internetu bi si želel spoznati osebo le za virtualni seks.	,702
Z osebo, s katero sem imel virtualni seks, hočem imeti tudi dejanski spolni odnos	,724
Na internetu si želim spoznati osebo za ljubezensko zvezo.	,611
Na internetu sem že spoznal osebo za ljubezensko zvezo.	,643
Internetne zveze se lahko razvijejo v prave, resnične ljubezenske zveze.	,419
V primeru že obstoječe realne ljubezenske zveze si želim tudi internetno.	,489

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

a. 1 factors extracted. 5 iterations required.

Faktorska analiza za neodv. sprem. varnost/anonimnost pri uporabi internetne tehnologije

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	Analysis N
Ko sem anonimen, se počutim bistveno bolj varno.	3,36	1,107	218
Ko sem anonimen, se počutim svobodno	3,28	1,106	218
S tem, ko razkrivam svojo identiteto, sem bistveno bolj ogrožen	3,19	1,043	218
Na internetnih forumih lahko govorim kar želim, saj me nihče ne pozna.	2,74	1,164	218
Na internetu lahko izrazim svoje resnične občutke, kadar sem anonimen.	3,00	1,193	218

Communalities

	Initial	Extraction
Ko sem anonimen, se počutim bistveno bolj varno.	,515	,545
Ko sem anonimen, se počutim svobodno	,552	,643
S tem, ko razkrivam svojo identiteto, sem bistveno bolj ogrožen	,366	,425
Na internetnih forumih lahko govorim kar želim, saj me nihče ne pozna.	,320	,332
Na internetu lahko izrazim svoje resnične občutke, kadar sem anonimen.	,448	,499

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Total Variance Explained

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,938	58,752	58,752	2,445	48,896	48,896
2	,753	15,062	73,814			
3	,597	11,947	85,762			
4	,420	8,408	94,169			
5	,292	5,831	100,000			

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Factor Matrix^a

	Factor
	1
Ko sem anonimen, se počutim bistveno bolj varno.	,738
Ko sem anonimen, se počutim svobodno	,802
S tem, ko razkrivam svojo identiteto, sem bistveno bolj ogrožen	,652
Na internetnih forumih lahko govorim kar želim, saj me nihče ne pozna.	,576
Na internetu lahko izrazim svoje resnične občutke, kadar sem anonimen.	,706

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

a. 1 factors extracted. 6 iterations required.

Faktorska analiza za neodv. sprem. izražanje pravega jaza v družbi

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	Analysis N
Zase lahko rečem, da se ne bojim ljudi.	3,80	,907	288
Dobro se znajdem v skupini neznanih ljudi.	3,39	,957	288
V družbi ponavadi nisem plašen niti tih	3,64	,963	288
V družbi lažje spoznam ljudi kot na internetu, ki bi jim lahko zaupal.	3,90	,924	288

Communalities

	Initial	Extraction
Zase lahko rečem, da se ne bojim ljudi.	,301	,514
Dobro se znajdem v skupini neznanih ljudi.	,338	,613
V družbi ponavadi nisem plašen niti tih	,319	,451
V družbi lažje spoznam ljudi kot na internetu, ki bi jim lahko zaupal.	,054	,218

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Total Variance Explained

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	1,986	49,660	49,660	1,506	37,639	37,639	1,389	34,728	34,728
2	,999	24,982	74,642	,290	7,242	44,881	,406	10,153	44,881
3	,542	13,545	88,187						
4	,473	11,813	100,000						

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Factor Matrix^a

	Factor	
	1	2
Zase lahko rečem, da se ne bojim ljudi.	,684	,213
Dobro se znajdem v skupini neznanih ljudi.	,746	-,237
V družbi ponavadi nisem plašen niti tih	,667	-,074
V družbi lažje spoznam ljudi kot na internetu, ki bi jim lahko zaupal.	,189	,427

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

a. 2 factors extracted. 20 iterations required.

Rotated Factor Matrix^a

	Factor	
	1	2
Zase lahko rečem, da se ne bojim ljudi.	,585	,415
Dobro se znajdem v skupini neznanih ljudi.	,783	,005
V družbi ponavadi nisem plašen niti tih	,658	,136
V družbi lažje spoznam ljudi kot na internetu, ki bi jim lahko zaupal.	,047	,465

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 3 iterations.